

Atıf/Citation

Bay,A., Çalışkan,V.,(2020), Türkiye'nin Uluslararası Kardeş Şehir İlişkilerinde Mekânsal Dağılım Özellikleri: Politik ve Coğrafi Etkenler. Doğu Coğrafya Dergisi 25(43), 73-92

TÜRKİYE'NİN ULUSLARARASI KARDEŞ ŞEHİR ANLAŞMALARINDA TERCİH FAKTÖRLERİ VE MEKÂNSAL DAĞILIM ÖZELLİKLERİ

Preference Factors and Spatial Distribution Characteristics of The International Sister City Agreement Of Turkey

Arda BAY¹

Prof. Dr. Vedat ÇALIŞKAN²

Öz

İkinci Dünya Savaşı sonrasında ülkeler arasında barış ilişkilerine ve ortamına destek olması ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi amacıyla ortaya çıkan kardeş şehir olgusu; günümüzde ulusal ve uluslararası ölçekte, yerel yönetimler ve toplumlar arasında çeşitli etkileşimlerin sağlanmasında önemli araçlardan biridir. Kardeş şehir olgusu ile ilk olarak 1950'lerin sonunda tanışan Türkiye'de belediyeler, günümüzde Dünya'nın çok çeşitli bölgelerindeki ülkelerde dağılım gösteren 1651 kardeş şehir ilişkisine ulaşmıştır. Kardeş şehir ilişkisine karar verilmesi ve anlaşmanın yürürlüğe girmesi süreçlerinde çeşitli faktörler etkili olabilmektedir. Bununla birlikte kardeş şehir anlaşmalarının coğrafi dağılım özellikleri incelendiğinde, coğrafi ve politik etkenlerin bu süreçlerde oldukça belirleyici olduğu açıkça tespit edilmektedir.

Araştırma ile Türkiye'deki belediyelerin uluslararası ölçekteki kardeş şehir ilişkileri analiz edilerek; kardeş şehir ilişkilerinin mekânsal bağlamı ve kardeş şehirlerin dağılım düzeninin belirlenmesi hedeflenmiştir. Böylece Türkiye belediyelerinin uluslararası kardeş şehir ilişkisi ağlarının ortaya konularak, bu süreçler üzerinde etkili olan faktörlerin açıklanmasına çalışılmıştır. Bu amaç doğrultusunda Türkiye'deki belediyelerden uluslararası ölçekteki kardeş şehir anlaşmasına sahip 160 belediyeye 45 sorudan oluşan anket ve belirlenen bazı belediyelere de mülakat uygulanmıştır. Elde edilen anket verileri SPSS programına aktarılarak, konuyu açıklamaya yardımcı olacak grafik ve haritalar üretilmiştir.

Araştırma, Türkiye'nin belediyeler aracılığıyla Dünya'nın her kıtasında ve çeşitli bölgelerinde kardeş şehir bağlantılarına sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Türkiye'nin kardeş şehir anlaşmaları daha çok Balkan ülkeleri ve komşu ülkelerde yoğunlaşmıştır. Türkiye'nin uluslararası kardeş şehir ilişkilerinde coğrafi yakınlık, kültürel benzerlik ve politik etkenler, Avrupa kıtasında özellikle Balkan ülkeleri, Asya kıtası ülkeleri ve komşu ülkeler ile imzalanan kardeş şehir anlaşmalarının çoğunda açıkça izlenmektedir. Bununla birlikte, Türkiye'nin komşularından biri olan Ermenistan ile kardeş şehir ilişkisinin bulunmaması da politik faktörlerin etkisini açıkça göstermektedir.

¹ Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Coğrafya Bölümü, Çanakkale, Türkiye, arda.bay@hotmail.com ORCID ID: 0000-0003-2029-6825

² University of South Carolina, Department of Geography, Columbia SC, ABD, vedat@mailbox.sc.edu ORCID ID: 0000-0001-7129-4892

Anahtar Kelimeler: Kardeş Şehirler, Belediyeler, Uluslararası İşbirlikleri, Ülkeler Coğrafyası, Bölgesel Coğrafya

Abstract

The phenomenon of "sister city", which emerged after World War II to support peace relations between countries and to develop cultural relations, is an important tool to provide various interactions between local governments and societies on a national and international scale. In Turkey, which first met this phenomenon in the late 1950s, municipalities have reached 1651 sister city relations that now show distribution in many different regions of the world. A variety of factors can be effective in deciding on a sister city relationship and process of putting the agreement into force. In addition, considering the geographical distribution characteristics of sister city agreements it is clearly observed that geographical and political factors are quite determining in these processes.

This study aimed to determine the spatial context of the sister city relations and their distribution by analyzing the sister city relations of the municipalities in Turkey on an international scale. Therefore, we tried to reveal the international sister city relationship networks of the municipalities of Turkey and to explain the factors affecting these processes. For this purpose, a survey consisting of 45 questions was applied to 160 municipalities in Turkey that have sister city relations on an international scale, and interviews were applied to some. The obtained survey data were transferred to SPSS software, and graphics and maps were produced to help explain the subject.

The study revealed that Turkey had sister city relations in every continent and various regions of the world through municipalities. The sister city agreements of Turkey are mostly concentrated around Balkan countries and neighboring countries. In the international sister city relations of our country, geographical proximity, cultural similarity and political factors were clearly observed in most of the sister city agreements signed with the Balkan and Asian countries and neighboring countries in the European continent. Moreover, the absence of a sister city relation with Armenia, one of the neighbors of Turkey, clearly shows the influence of political factors.

Keywords: Sister Cities, Municipalities, International Collaborations, Countries Geography, Regional Geography

1. Giriş

Bir belediye yönetiminin başka belediyeler ile kurduğu karşılıklı ilişki, işbirliği ve ortaklık girişimlerini ifade eden kardeş şehir kavramı, günümüz dünyasında oldukça etkili işbirliği ve etkileşim sağlayan araçlardan biridir. Kardeş şehir anlaşmaları hem ulusal hem de uluslararası ölçekte yapılarak, toplumlara ve yerel yönetimlere çeşitli alanlarda destekler ve katkılar sağlamaktadır. Yerel yönetimler arasında bilgi, teknoloji ve deneyim paylaşımlarını içeren bu ilişkilerin kapsamı günümüzde oldukça genişlemiştir. Karşılıklı ekonomik yardımlar ve ortak girişimler; tarım, turizm ve sanayi yatırımlarında fonksiyonel katkılar (planlama ve teknik destekler vb.); karşılıklı kültürel, sanatsal, sportif etkinliklerin düzenlenmesi; kültürel, tarihi, dini bağlara vurgu yapan etkinlikler; eğitim faaliyetleri alanlarında işbirlikleri vb. faaliyetler ve uygulama örnekleri, kardeş şehir ilişkileri kapsamında öne çıkan başlıca etkileşim alanlarıdır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa kıtasında ortaya çıkan kardeş şehir olgusu, daha sonraki süreçte Kuzey Amerika kıtasında (özellikle ABD’de) kendini göstermiştir. Avrupa’da İkinci Dünya Savaşı’nın meydana getirdiği yıkımın etkilerinin ortadan kaldırılması; toplumlar ve kültürler arasında ilişkilerin yeniden kurulması ve geliştirilmesi; barış ortamının hakim kılınması amaçlarının temel alındığı ilk dönemlerde kardeş şehir ilişkileri özel bir misyona sahip olmuştur. Daha sonraki dönemlerde ise kardeş şehir olgusu hem belediyeler açısından hem de yerel topluma katkıları bakımından birçok farklı fonksiyonu (ekonomik ve ticari ilişkiler; siyasi ilişkiler/etkiler; teknoloji, bilgi ve deneyim paylaşımı; turizm ve eğitim alanında işbirliği; kültürel ve sanatsal faaliyetleri geliştirme; tarım ve sanayi alanında yatırımlar vb.) içinde barındıran bir uygulama sürecine dönüşmüştür.

Türkiye’nin ilk kardeş şehir anlaşmaları, İkinci Dünya Savaşı sonucunun yönlendirici etkisiyle şekillenmiştir. Nitekim Türkiye’nin ilk kardeş şehir anlaşması girişimi 1958 yılında ABD’nin Torrance Belediyesi ile Konya Belediyesi arasında gerçekleşmiştir. Ancak bu kardeş şehir ilişkisi kısa ömürlü olmuş ve günümüze değin ulaşma başarısı gösterememiştir. Marshall Yardımları (1948-1951), Kore Savaşı (1950), Türkiye’nin NATO’ya girişi (1951-1952) ve bu tarihlerden itibaren ABD’nin Türkiye’ye askeri yardımlar göndermesi ABD ile Türkiye arasında uzun yıllar sürecek bir yakınlaşma sürecini başlatmıştır. Aynı zamanda 1950’li yıllar Soğuk Savaş döneminin çeşitli araçlarla güç kazandığı, ABD’yi Türkiye’de tanıtan yoğun bir propaganda dönemidir. Türkiye’nin bu ilk kardeş şehir anlaşması bu bakımdan bütünüyle, o dönemde Türkiye’nin uluslararası politik ilişkilerini ve tercihini yansıtmaktadır.

Türkiye’nin 1960’ların başından itibaren Avrupa ülkeleri ile ilişkilerinin gelişmesi, büyük ölçüde İkinci Dünya Savaşı sonrasında Avrupa ülkelerinin iş gücü talebi ile bağlantılı olmuştur. Bu bağlamda 30 Ekim 1961 tarihinde, Almanya’nın Bonn kentinde Türkiye ile Almanya arasında “İşgücü Alımı Anlaşması” imzalanmış ve 1961 yılı Kasım ayında ilk Türkiyeli işçi grubu Düsseldorf’a ulaşmıştır. Böylece Türkiye’den Avrupa’nın çeşitli ülkelerine 20 yıl boyunca sürecek işgücü göçünün temelleri atılmıştır (İŞKUR, 2011: 44; Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, 2014 :16). Hiç kuşkusuz bu süreç, Avrupa ülkeleri ile Türkiye arasında güçlü ekonomik, politik ve kültürel bağların kurulmasına zemin hazırlamıştır. Nitekim Türkiye’de kardeş şehir bağlantılarının istikameti 1960’lı yıllardan başlayarak Avrupa ülkelerine doğru yoğunlaşmıştır. 1964 yılında Bergama Belediyesi (İzmir) ile Böblingen Belediyesi (Almanya) arasında imzalanan kardeş şehir anlaşması Türkiye’nin Avrupa’daki ilk kardeş şehir ilişkisidir ve bu ilişki günümüzde de sürdürülmektedir.

Türkiye’nin uluslararası ölçekli kardeş şehir ilişkilerinin tarihsel seyri takip edildiğinde, uluslararası ilişkilerde ve dış politikalarda dönemsel trendler açıkça görülebilmektedir. İlk kardeş şehir anlaşmalarının görüldüğü 1960’lı yıllardan 1984 yılına kadar Türkiye’de belediyelerin sadece 18 kardeş şehir anlaşması imzaladıkları belirlenirken, özellikle 1984 yılında çıkarılan Büyükşehir Yasası sonrası (1984-1991 yılları arasında belediyeler 29 kardeş şehir anlaşması imzalamışlardır) ve 1991 yılında SSCB’nin dağılmasını izleyen süreçte bu sayı hızla artmıştır. Türkiye’nin dünya ile entegrasyonu için dışı açılma politikaları ve küreselleşme sürecinin etkileriyle ulaşım ve iletişim teknolojilerinde yaşanan gelişmeler, kardeş şehir olgusunu belediyelerin gündemine taşımıştır. Kardeş şehir ilişkilerinde gözlenen en büyük artışlar 2000’li yıllardan itibaren olmuştur. Geçmişten 2002 yılına değin Türkiye’de belediyeler 315 kardeş şehir anlaşması imzalarken, 2002 sonrasında belediyeler 1191 yeni kardeş şehir ilişkisi kurmuştur. Özellikle 2002 yılı sonrasında AKP (Adalet ve Kalkınma Partisi) tek başına iktidara gelmiş; bu partinin yönetiminde geçen uzun yıllar boyunca dış politikada çeşitli yakınlaşma ve uzaklaşma dönemleri adeta birbirini izlemiştir. Dış politikada izlenen bu dönemsel değişimler kardeş şehir anlaşmalarına da yansımıştır. 2010 yılına kadar AKP hükümeti dış politikada AB üyeliği hedefine büyük önem vermiş; bu dönemde AB ile yakın ilişkiler kurularak ve uyum yasaları süratle çıkarılmıştır. “Komşu ülkelerle sıfır sorun politikası”, Asya-Afrika ülkeleri ile yakın ilişkiler kurulması hedefleri de Türkiye’nin dünya ile bütünleşme sürecine önemli katkılar sağlamıştır. Bu gelişmeler sonucunda Türkiye’de 81 ilde bulunan belediyelerin kardeş şehir anlaşma süreçlerine dahil olduğu, kardeş şehir ilişkilerinin ise Dünya’daki tüm kıtalardaki ülkeleri kapsayacak şekilde genişlediği görülmüştür.

Günümüzde Türkiye'de belediyelerin toplam 3042 kardeş şehir anlaşması bulunmaktadır. Bunun 1651'i yurtdışındandır. Dünya'nın hemen her bölgesinden kardeş şehir anlaşmasına sahip Türkiye'nin kardeş şehir ilişkilerinde politik ve coğrafi yakınlık/benzerlik etkenlerinin kardeş şehir dağılımları üzerinde önemli bir etkisi söz konusudur.

2. Amaç ve Yöntem

Bu çalışmada Türkiye'deki belediyelerin kardeş şehir anlaşmalarının mekânsal dağılım özelliklerinin belirlenmesi; bu mekânsal dağılım üzerinde etkili olan coğrafi ve politik etkenlerin saptanması ve Türkiye belediyelerinin uluslararası kardeş şehir ilişki ağlarının ortaya konulması hedeflenmiştir.

Bu hedefler çerçevesinde öncelikle Türkiye'deki belediyelerin uluslararası ölçekte kardeş şehir ilişkisi kurduğu belediyeler ve ülkeler belirlenerek; güncel bir kardeş şehir envanteri oluşturulmuştur. Ne yazık ki şu an için Türkiye'nin kardeş şehirlerinin güncel ve tüm taraflarca (karşılıklı olarak belediye yönetimlerince) doğrulanabilir bir listesi yoktur. Bu nedenle araştırma sürecinin en başında Türkiye belediyelerinin güncel kardeş şehir listesinin hazırlanması gerekmiştir. Bunun için ilk olarak belediyelerin resmi web sayfalarındaki bilgilerden yararlanılmıştır. Bunun yanı sıra anket uygulanan (anketler belediyelerde kardeş şehir anlaşmalarından sorumlu birimlerdeki yetkili personele uygulanmıştır) 160 belediyenin güncel beyanları dikkate alınmıştır. İkinci aşamada İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü'nün 1992-2016 yılları arasında kapsayan uluslararası kardeş şehir istatistikleri kullanılmıştır. Üçüncü aşamada ise, 2000-2018 yılları arasında kapsayan ulusal ve yerel medya haberleri taranmış ve böylece Türkiye'nin güncel kardeş şehir listesi oluşturulmuştur.

Çalışmada veri toplama aracı olarak belirlenen ve 45 sorudan oluşan anketlerin, Türkiye'deki uluslararası kardeş şehire sahip olan 350 belediyenin tamamına uygulanması planlanmış ve belediyelere e-posta ve posta yolu gönderilmiş; 160 belediyeden geri dönüş sağlanmıştır (Şekil 1). Elde edilen anket verileri SPSS programına aktarılmış ve çeşitli tablo, grafik ve haritalar üretilmiştir. Bunun yanı sıra çok sayıda uluslararası kardeş şehir örneğine sahip bazı büyükşehir belediyelerinin (Ankara Büyükşehir Belediyesi, Antalya Büyükşehir Belediyesi, Bursa Büyükşehir Belediyesi, Erzurum Büyükşehir Belediyesi, İzmir Büyükşehir Belediyesi, Trabzon Büyükşehir Belediyesi) ilgili birimleri ile mülakat yapılmıştır. Ankete geri dönüş sağlayan belediyelerden elde edilen veriler Türkiye belediyelerinin uluslararası kardeş şehir listesinin oluşturulmasına çok önemli katkı sağlamıştır. Diğer taraftan elde edilen bu veriler, aynı zamanda Türkiye'nin kardeş şehir gelişiminin dönemsel olarak oluşturulmasına ve mekânsal etkilerin yorumlanmasına olanak sağlamıştır. Burada şunu da belirtmek yerinde olacaktır ki; daha önce yapılan çalışmalarda Türkiye'nin kardeş şehir tarihçesi ile ilgili dönemsel olarak oluşturulmuş herhangi bir kaynak da mevcut değildir.

Türkiye'deki belediyelerin uluslararası ölçekte kardeş şehir anlaşması imzaladıkları ülkelerde ikamet eden Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarının buldukları ülkeler ve nüfus istatistikleri konusunda ise 2018 yılı Dışişleri Bakanlığı verileri (Basın İlan Kurumu, 2019) kullanılmıştır.

Şekil 1. Anket uygulanan belediyelerin (uluslararası ölçekte kardeş şehir anlaşmasına sahip olan) dağılım gösterdiği iller ve uygulanan anket sayısı (anketler belediyelerde kardeş şehir anlaşmaları ile ilgilenen birimlerdeki yetkili personele uygulanmıştır)

3. Dünya’da Kardeş Şehir Olgusunun Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Kardeş şehir olgusu, İkinci Dünya Savaşı sonrasında ilk olarak Avrupa kıtasında ve daha sonraki süreçte kuzey Amerika kıtasında (ABD) ortaya çıkmıştır (Zelinsky, 1991: 7-8; O’Toole, 2001: 403; TBB, 2012: 3; Cross, 2010: 105; Kinnicutt, 2014: 4; Ogawa, 2012: 13; Bell-Souder ve Bredel, 2005: 4-5; Clarke, 2011: 5; Ramasary ve Cremer 1998: 449). Avrupa’da ise literatürde “Town Twinning” (Oktay, 2014: 13; Clarke, 2011: 2; Llyod, 2010: 32) şeklinde ifade edilen kardeş şehir olgusu, özellikle İkinci Dünya Savaşı’nın meydana getirdiği yıkımın ortadan kaldırılması, barış ortamının sağlanması ve toplumlar arasında kültürel ilişkileri geliştirmeyi hedefleyen süreçlerde önemli roller üstlenmiştir. Nitekim kardeş şehir ilişkilerinin ilk örneklerinin temsil edildiği Avrupa’da Almanya’nın Ludwigsburg ve Fransa’nın Montbeliard şehirleri arasında 1950 yılında imzalanan kardeş şehir anlaşması (O’Toole, 2001: 403) bu anlamda önemli bir örneği teşkil etmektedir (ALDA, 2013: 3). Bu anlaşma aynı zamanda Avrupa kıtasında gerçekleştirilen ilk kardeş şehir anlaşmasını temsil eder. Fransa ve Almanya’nın öncülüğünde başlatılan kardeş şehir hareketi, 1951 yılında kurulan Avrupa Belediyeler Konseyi’nin (The Council of European Municipalities and Regions -CEMR) etkisi ile kısa sürede Batı Avrupa’nın geri kalan ülkelerine yayılmıştır. Bunun yanında kardeş şehir ilişkileri AB’nin özellikle Güney ve Doğu Avrupa ülkelerine doğru genişleme süreçlerinde, demokrasi restorasyonu ve entegrasyonu konusunda önemli bir araç olarak kullanılmıştır (Clarke, 2011: 5).

İkinci Dünya Savaşı sonrasında ilk olarak Avrupa’da görülen kardeş şehir olgusu daha sonraki süreçte ABD’de belediyelerin gündeminde yer almıştır. ABD’de Avrupa’dan daha geç başlayan kardeş şehir hareketi literatürde “Sister City” (Oktay, 2014: 13; Clarke, 2011: 2; Llyod, 2010: 32) olarak adlandırılmaktadır. ABD’de kardeş şehir hareketi 1956 yılında kurulan Sister Cities International (SCI) organizasyonu tarafından desteklenmiştir. Ayrıca Avrupa’da kardeş şehir hareketi temelde toplumlar arasında barış sağlama aracı olarak kullanılırken, ABD’de kardeş şehir hareketi çoğunlukla kültürler arası etkileşim aracı olarak kullanılmıştır (Zelinsky, 1991: 7). Bunun yanında kardeş şehir olgusu ABD’nin soğuk savaş dönemi süresince uluslararası meseleler üzerindeki topluluklar, insanlar arası değişimler ve dünya barışı ideali etrafında kurulu bir şekilde gelişmiştir (Cross, 2010: 105). Nitekim bu durum ABD’nin St. Paul, Minnesota ve Japonya’nın Nagazaki şehirleri arasında kurulan kardeş şehir ilişkilerinde açıkça görülmektedir. Bu kardeş şehir ilişkisi 7 Aralık 1955 yılında, iki ülke arasındaki düşmanlığı başlatan Pearl Harbor’a düzenlenen saldırının yıl dönümünde başlamıştır. Aynı zamanda bu anlaşma bir ABD şehri ile bir Asya ülkesi olan Japonya arasındaki ilk kardeş şehir ortaklığı olma özelliğini de taşımaktadır (SCI, 2006: 9).

1960 ve 1970’li yıllarda kardeş şehir ilişkileri soğuk savaş döneminde blok ülkeleri arasında ilişkileri geliştirmek amacıyla olduğu kadar, bloklar arası anlaşmalar yoluyla da diplomasi aracı olarak kullanılmıştır. Soğuk savaş döneminin en yoğun yaşandığı bu yıllarda Batı Bloku ülkelerin belediyeleri ile Doğu Bloku ülkelerin belediyeleri arasında kültürel ilişkilerin sürdürülmesine kardeş şehir ilişkileri katkı sağlamıştır. Bunun yanında bu dönemde uluslararası kardeş şehir ilişkilerinin ana rolü, yeni kardeş şehir ilişkilerinin oluşturulmasına ortam sağlamak ve mevcut kardeş şehir ilişkilerinde var olan sorunların çözümüne yardımcı olacak yeni fikirlerin ortaya konulması olmuştur (Bell-Souder ve Bredel, 2005: 4-5; TBB, 2012: 7). 1980’li yıllar Dünya’da kardeş şehir ilişkilerinde farklı bir dönemin başlangıcı olmuştur. Bu döneme kadar kardeş şehir ilişkileri Birinci Dünya’daki (gelişmiş ülkeler) topluluklar arasında genellikle karşılıklılık temeline dayanan ve eşit yerler arasında geliştirilen ilişkiler şeklinde gerçekleşirken, 1980 sonrasında “Merkez-Çevre” kavramının etkisi ile kardeş şehir ilişkilerinin Üçüncü Dünya Ülkelerine yöneldiği görülmüştür. Nitekim 1980’lerden sonra ABD ve Avrupa ülkelerinin Asya, Doğu Asya ve Güney Amerika ülkeleri ile kardeş şehir ilişkilerinde belirgin artışlar yaşanmıştır (Zelinsky, 1991: 8; Kussendrager, 1988: 92-100).

1980’li yılların sonları ve 1990’lı yılların başından itibaren hem AB projelerinin hız kazanması hem de Demirperde³ (Doğu Bloku) Blokunun yıkılması sonucunda Avrupa şehirlerindeki kardeş şehir ilişkileri sıçrama yaşamıştır. Üstelik bu kez dostluk ilişkisi, kültürel yakınlaşma ve yeniden tanışma boyutuna da genişletilmiştir (Özden ve Gündüz, 2017: 13). Bu dönemde Güney Avrupa’daki artan kardeş şehir ilişkilerinin yanı sıra, SSCB’nin dağılması sonrası Doğu Avrupa’daki kardeş şehirlerin sayısında da büyük bir artış görülmüştür. 1990’lar Avrupa’da yakın ilişkiler dönemini oluşturmuş ve kardeş şehir hareketinin sosyo-ekonomik ve politik yönünü ortaya koymuştur. Diğer taraftan kardeş şehir hareketindeki artış eğilimi neoliberal politikaların etkisi ve artan kentsel ağ faaliyetleriyle de açıklanabilmektedir (Baycan-Levent vd., 2010: 1196).

³ "Demir Perde" tanımı ilk defa 5 Mart 1946 yılında İngiltere Başbakanı Sir Winston Churchill tarafından Fulton-Missouri’de yaptığı konuşmasında SSCB önderliğindeki Doğu Blokunu tanımlamak için yapılmıştır (LaFeber, 2002:42).

2000'li yıllardan sonra küreselleşmenin etkisi ile dünyada hızla gelişen iletişim ve ulaşım teknolojileri kardeş şehir ilişkilerinde genişlemeye yol açmıştır. Bu dönemde Avrupa Birliği, kardeş şehir anlaşmalarının yurttış düzeyinde halkları birbirine yakınlaştıran, diğerinin gündelik yaşamı hakkında bilgi sahibi olma olanağı sunan ve önyargıları kıran bir araç olarak işlev görmüştür (TBB, 2012: 7). Birleşmiş Milletler de Sürdürülebilir Kalkınma Programı çerçevesinde kardeş şehir ilişkilerine ayrı bir önem vermiştir. Aynı zamanda bu dönem, ABD şehirlerinin politik amaçlı kurulan kardeş şehir ilişkilerini yansıtan bir dönemi temsil etmektedir. Nitekim bu dönemde ABD'nin kardeş şehir ilişkilerine bakıldığında Avrasya ve Ortadoğu (İslami ülkeler) ülkeleri ile yakın ilişkiler kurulduğu görülmektedir (SCI, 2006: 191).

Dünya'da kardeş şehir olgusunun ilk ortaya çıktığı Avrupa kıtası ülkelerinin 2018 yılı itibarıyla 17 000 kardeş şehir ilişkisinin bulunduğu; ABD'de ise 2017 yılı itibarıyla Dünya'nın çeşitli bölgelerinden 2000'e yakın kardeş şehir anlaşmasının imzalandığı belirlenmiştir (SCI, 2018: 12-13; CEMR, 2018). Kardeş şehir ortaklıkları Avrupa'da özellikle ekonomik kalkınma veya sosyal hizmetlerin iyileştirilmesi, su yönetimi gibi konularda belirli projeler geliştirilmesine yöneliktir. Diğer taraftan kardeş şehir ilişkileri Avrupa'da bir "Avrupalı" kimliği yaratma konusunda destekleyici bir rol oynamaktadır.

4. Türkiye'de Kardeş Şehir Olgusunun Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Türkiye kardeş şehir olgusu ile dünyadaki ilk örneklerden hemen sonra tanışmıştır. 1958 yılındaki bu ilk anlaşma, ABD'nin Torrance Belediyesi ile Konya Belediyesi arasında gerçekleşmiştir. Ancak bu kardeş şehir ilişkisi kısa sürmüş ve günümüze ulaşamamıştır. Dolayısıyla bunu takip eden ve halen yürürlükte olan ilk örnekler, 1964 yılında Bergama Belediyesi (İzmir) ile Böblingen Belediyesi (Almanya) arasında; 1965 yılında İstanbul Belediyesi ile Rio de Janeiro (Brezilya) belediyesi arasında kurulan kardeş şehir anlaşmalarıdır. 1960'lar Türkiye'de belediyelerin ilk defa kardeş şehir kavramı ile tanıştıkları bir dönem olmuştur.

1970'li yıllarda kardeş şehir anlaşmaları artmaya başlamış; bu dönemde daha demokratik ve özerk belediyeçilik anlayışı içinde yeni belediyeçilik arayışlarının etkisi yerel yönetim unsurlarında kendini göstermiştir. Yine bu dönemde ilk defa merkezin vesayet yetkisi tartışılmış ve demokratik özerk yönetimler tanımlanmıştır (Güleç, 2008: 54). Yaşanan bu süreçler Türkiye'de kardeş şehir ilişkilerinin artışında etkili olmuştur. Nitekim bu dönemde İstanbul Belediyesinde (Japonya/Şimonoseki-1972, Pakistan/Lahor-1975) Ankara Belediyesinde (Kore Cumhuriyeti/Seul-1971), İzmir'e bağlı Selçuk Belediyesinde (Avusturya/Lienz-1973), Bursa Belediyesinde (Almanya/Darmstadt-1971, Bosna Hersek/Saraybosna-1972) ve Kütahya Belediyesinde (Macaristan/Pecs-1975) kardeş şehir anlaşmalarının imzalandığı belirlenmiştir. Türkiye'de özellikle büyük nüfuslu şehirlerin belediyelerinde izlenen bu anlaşmalar ilk kardeş şehir ilişkileri olmaları sebebiyle önemlidir.

Genel olarak, Türkiye'de kardeş şehir ilişkileri 1964-1984 yılları arasında yavaş bir seyir izlemiştir. Bu dönemde Türkiye'deki belediyelerin Afrika ve Okyanusya kıtaları dışında her kıtadan 18 kardeş şehir anlaşması imzaladıkları belirlenmiştir (Tablo 1). 1984 yılında çıkarılan "Büyükşehir Belediye Yasası" sonrası ise kardeş şehir anlaşmalarında büyük bir sıçrama yaşanmıştır. Nitekim Türkiye'de belediyeler 1985-1991 yılları arasında 29 kardeş şehir anlaşması imzalamışlardır. Özellikle 1984 yılından başlayarak ardarda çıkan Büyükşehir Yasaları ile birlikte birçok il büyükşehir belediyesi olmuş; uluslararası kardeş şehir edinme bir prestij konusu olarak görülmüş ve bu konuda da bir rekabet sergilenmiştir. Ekonomik ve sosyal açıdan güçlü olan bu belediyeler kardeş şehir ilişkilerinde öncü bir rol üstlenmişlerdir. Bu anlamda 1984-1991 dönemleri arasında büyükşehir statüsü kazanan İstanbul, Ankara, İzmir, Adana, Bursa, Antalya ve Kayseri illerinin bu dönemde kardeş şehir ilişkileri kurmasında bu illerin büyükşehir belediyesi olması etkili olmuştur.

12 Eylül 1980 askeri darbesinden sonra ilk genel seçimler 6 Kasım 1983 tarihinde yapılabildi. Bu dönem demokrasinin askıya alındığı bir dönem olması sebebiyle Türkiye'yi dünyadan koparmıştır. Nitekim bu dönemde kardeş şehir anlaşmalarının sadece bazı İslam ülkeleri ve ABD ile yapılmış olması dikkat çekicidir. 1983-1991 dönemi ise tek başına iktidar olan ANAP (Anavatan Partisi) hükümeti dönemidir. Bu dönemde belediyeçilik alanına yenilikler getiren çeşitli yasalar ve uygulamalar dikkat çekicidir. Bunlardan biri de belediye gelirlerinin artırılması için yerel yönetimlere iç ve dış borçlanma olanağı sağlanmasıdır. Devleti küçültme politikaları çerçevesinde, belediye şirketlerinin oluşturulması mali özerklik alanını genişletmiştir (Süvari, 1994: 64). Türkiye'nin dünya ile entegrasyonunun arttığı, dış açılmanın bir devlet politikası olarak benimsendiği bu dönem, belediyelerin kardeş şehir ilişkilerinde de kendini göstermiştir. Nitekim bu dönemde Türkiye belediyeleri Dünya'nın çeşitli bölgeleri ile örneğin; Avrupa kıtasında Almanya, İtalya, Fransa; Asya kıtasında Rusya, Çin, Japonya; Afrika kıtasında özellikle de Kuzey Afrika ülkelerinden Mısır, Tunus; Kuzey Amerika kıtasından ABD ve Türkiye'nin komşu ülkelerinden Azerbaycan, Gürcistan, Yunanistan ve KKTC ile kardeş şehir şehir anlaşmaları yapmışlardır.

Tablo 1. Türkiye’de belediyelerin 1964-1984 yılları arasında kardeş şehir anlaşması imzaladığı ülkeler ve kardeş şehirler

Kardeş Şehir Sayısı	Belediye Adı	İl Adı	Kardeş Şehir Adı	Ülke Adı	Protokol Yılı
1	Büyükşehir Bel.	Adana	Piriştine	Kosova	1979
3	Büyükşehir Bel.	Ankara	Seul	G. Kore	1971
			İslamabad	Pakistan	1982
			Kuala Lumpur	Malezya	1984
3	Büyükşehir Bel.	Bursa	Darmstad	Almanya	1971
			Saray Bosna	Bosna-Hersek	1972
			Tıffin	ABD	1983
5	Büyükşehir Bel.	İstanbul	Rio De Janeiro	Brezilya	1965
			Şimoneski	Japonya	1972
			Lahor	Pakistan	1975
			Johor Bahru	Malezya	1983
			Cidde	Suudi Arabistan	1984
1	Büyükşehir Bel.	İzmir	Gazi Mağusa	KKTC	1984
1	Bergama		Böblingen	Almanya	1964
1	Selçuk		Lienz	Avusturya	1973
1	Büyükşehir Bel.	K.Maraş	Aceh	Endonezya	1981
1	Kütahya Bel.	Kütahya	Pecs	Macaristan	1975
1	Yalova Bel.	Yalova	Bonn-Bad Godesberg	Almanya	1969

1990 sonrası dönem Türkiye belediyelerinin kardeş şehir ilişkilerinde bir başka önemli sıçrama dönemini temsil etmektedir. 1964-1991 yılları arasında belediyeler toplam 47 kardeş şehir anlaşması imzalarken, 1991-2002 yılları arasında bu sayı 268’e çıkmıştır. Dünya’da ve Türkiye’de küreselleşmenin (özellikle iletişim ve ulaşım olanaklarının artışı) etkisi ve belediyelerin dünyadaki modern belediyecilik örnekleri ve yenilikçi kavramlarla tanışmaları bu süreci desteklemiştir. Kuşkusuz bu dönemde yaşanan en önemli gelişme SSCB’nin 1991 yılında dağılması olmuştur. Bu gelişme aynı zamanda Dünya’da Soğuk Savaş döneminin sona ermesi anlamına geliyordu. Türkiye, Soğuk Savaş Döneminin sona ermesi ve bunun yarattığı gelişmeler neticesinde bölgesel bir güç olma; Balkanlar, Kafkasya ve Ortadoğu bölgelerinde daha etkili bir rol oynama; Türk dünyası ile daha yakın ilişkiler kurma konusunda önemli sayılabilecek fırsatlar yakalamıştır (Bal, 2006: 74). Türkiye’nin bu dönem izlediği dış politika süreçleri belediyelerin kardeş şehir ilişkilerine de fazlasıyla yansımıştır. Türkiye’deki belediyeler bu dönemde Balkanlar ve Türk Cumhuriyetleri başta olmak üzere SSCB’den ayrılan ülkeler ile yoğun kardeş şehir ilişkilerinde bulunmuşlardır. Nitekim Bulgaristan (19), Romanya (7), Azerbaycan (9), Gürcistan (9) ve Orta Asya Türk Cumhuriyetleri (21) vb. ülkeler bu dönemde en yoğun kardeş şehir ilişkilerinde bulunan ülkeler olmuşlardır (TBB, 2012: 7). Türkiye’nin 1991 yılında SSCB’nin dağılmasından sonra izlediği dış politika stratejisi, kardeş şehir ilişkilerine de yansımıştır. Bu dönemde Türkiye’deki belediyeler SSCB’den ayrılan ülkeler ve Balkan ülkeleri ile kardeş şehir ilişkisi kurma girişimlerinde bulunmuştur. Nitekim 1991 yılında SSCB’nin dağılmasından sonra Türkiye’deki belediyeler, SSCB’den ayrılan Ukrayna (11), Azerbaycan (9), Türkmenistan (9) gibi ülkeler ile; Yunanistan (21), Bulgaristan (19), Bosna-Hersek (15) gibi Balkan ülkeleri ile çok sayıda kardeş şehir ilişkisi kurmuştur. Diğer taraftan bu dönemde özellikle Refah Partisi’nin dış politikadaki yönelimleri Türkiye’nin Ortadoğu ülkeleri ile kardeş şehir anlaşması imzalamasında etkili olmuştur. Bu dönemde Ürdün, Sudan, Kuveyt, BAE, Lübnan ve Suudi Arabistan ile kardeş şehir anlaşmaları imzalanmıştır. Dolayısıyla 1990’lar Türkiye’nin kardeş şehir ilişkilerinde komşuluk ve coğrafi mesafe faktörlerinin sınırlayıcı etkisinin aşıldığı bir dönem olarak karşımıza çıkmaktadır. Dünya’da ve Türkiye’de yaşanan politik değişimler ve olaylar Türkiye’nin küresel ölçekte bağlantılarını güçlendirdiğini kardeş şehir anlaşmaları aracılığıyla yansıtmaktadır.

1990 sonrası Türkiye’de kardeş şehir ilişkilerinin gelişimi açısından yaşanan diğer önemli bir gelişme belediyelerin yönetim kavramı ile tanışmış olmalarıdır. Özellikle yerel toplumu, belediye alanındaki hizmetlere dahil etme konusunda çeşitli etkiler gösteren yönetim kavramının kardeş şehir ilişkileri açısından en önemli kazanımı Sivil Toplum Kuruluşları (STK) olmuştur. Özellikle belediyelerin STK’lar aracılığıyla Avrupa ülkeleri ile kardeş şehir ilişkileri kurduğu görülmektedir.

Türkiye’de belediyelerin kardeş şehir ilişkileri açısından en büyük değişimin yaşandığı dönem ise 2000’li yıllar olmuştur. Bu dönemde iletişim ve ulaşım olanaklarının gelişmesi ve yaygınlaşması Türkiye’nin dünya ile bütünleşme sürecine önemli katkılar sağlamıştır. AKP hükümetinin belediye alanındaki yapılan reformlar sonucunda kardeş şehir uygulamalarının 2005 yılında yürürlüğe giren 5393 sayılı Belediye Yasası’na dahil edilmesi; Türkiye Belediyeler Birliği’nin kardeş şehir uygulamalarını desteklemesi gibi etkenler kardeş şehir ilişkilerinin artışında önemli roller oynamıştır. Nitekim 2002 yılına kadar Türkiye’de belediyelerin 315 kardeş şehir anlaşması imzaladıkları belirlenirken, 2002-2016 döneminde belediyelerin 1191 kardeş şehir anlaşması imzaladığı belirlenmiştir.

AKP’nin belediye alanındaki geliştirdiği uygulamalardan biri de aynı partinin belediyeleri arasında uygulamaya konan “kardeş belediye” uygulaması olmuştur. Bu uygulama ile “bilgi birikimi, tecrübe paylaşımı, proje konularında yardımcı olma”nın dışında bir yandan “hizmet alanında bilgi ve birikim paylaşımı” sağlarken bir yandan “sosyal alanda tecrübe paylaşımı ve iki yöre arasında yakınlaşmayı artıracak sosyal kardeşlik projesi” oluşturmayı amaçlamışlardır (Arpacı, 2013: 897). Kuşkusuz bu uygulama, toplumsal bütünlüğü gözetilen bir anlayış yerine, aynı parti belediyeleri arasında ilişkiler kurulmasını hedeflemiştir. Bu yaklaşımın, kardeş şehir uygulamalarının temel hedefleri olarak kabul gören farklı kültürlerin birbirini daha iyi tanınması, toplumsal bütünleştirme hedefleri ile çeliştiği; belediyeler arasında dışlayıcı ve kutuplaştırıcı bir etki oluşturacağı açıktır.

Kardeş şehirler perspektifinden değerlendirecek olursak, AKP hükümetinin ilk dönemi, AB ile ilişkilerin parlak döneminin temsil edildiği 2003-2009 yılları arasındadır. Bu dönemde kardeş şehir anlaşmalarında belediyeler önceki dönemlere kıyasla daha fazla Avrupa ülkelerine yönelmişlerdir. Bunun yanı sıra bu dönem AB hedefleriyle bağlantılı olarak Balkan ülkeleri ile yakınlaşma yüksek bir düzeye çıkmış ve çok sayıda kardeş şehir ilişkisi kurulmuştur. Avrupa kıtasında Almanya (30); Balkan ülkeleri arasında da Bulgaristan (34) ve Bosna-Hersek (24) en çok kardeş şehir anlaşması imzalanan ülkeler olmuştur. Avrupa ve Balkanlar dışında bu dönemde dış politikanın bir diğer yansıması da Türk Cumhuriyetleri ile devam ettirilen ve geliştirilmeye çalışılan kardeş şehir ilişkileridir. Özellikle KKTC (27) ve Azerbaycan (24) başta olmak üzere çok sayıda Türk Cumhuriyeti ile kardeş şehir anlaşması bu dönemde imzalanmıştır. Ayrıca bu dönemde Sahraaltı Afrika ve Doğu ve Güneydoğu Asya ülkeleri ile kardeş şehir ilişkilerinin geliştirilmeye çalışıldığı görülmektedir. Fakat bu dönemde Güney Amerika ülkeleri ile hiç kardeş şehir ilişkisi kurulmamış, daha çok ABD ve Orta Amerika ülkesi olan Küba ile kardeş şehir ilişkileri kurulmuştur.

Türkiye’de belediyelerin kardeş şehir ilişkileri açısından 2010-2018 dönemi Asya ve Afrika kıtasındaki ülkeler ile daha yakın ilişkiler kurulma dönemlerini temsil etmektedir. Afrika kıtasında Tunus (17), Nijer (11) ve Fas (10) olmak üzere kıta geneline yayılan, ama özellikle yoğun bir şekilde Kuzey Afrika ve Sahraaltı Afrika ülkeleri ile kardeş şehir ilişkilerinin kurulduğu; Asya kıtasında ise Rusya (26), Çin (25) ve Güney Kore (9) başta olmak üzere kıtanın geneline yayılan kardeş şehir ilişkilerinin kurulduğu belirlenmiştir. Diğer taraftan bu dönemde de Türkiye’deki belediyelerin yoğun bir şekilde gelişmiş Avrupa ülkelerinden kardeş şehir ilişkisi kurma isteklerinin olduğunu görüyoruz. Nitekim bu dönemde Avrupa kıtası ülkeleri arasında Almanya (34) ve İtalya (22); Balkan ülkelerinden ise Bosna-Hersek (67), Makedonya (44) ve Bulgaristan (40) en çok kardeş şehir anlaşması imzalanan ülkeler olarak dikkat çekmektedir. Ayrıca bu dönemde KKTC (50) ve ABD (20) ile çok sayıda kardeş şehir ilişkisi kurulmuştur. Bu dönemde kurulan bu kardeş şehir ilişkilerinde tarihsel, kültürel ve dini bağlar; teknoloji, bilgi, deneyim paylaşımı; ekonomik ve siyasi ilişkileri geliştirme etkenleri etkili olan faktörler dikkati çekmektedir.

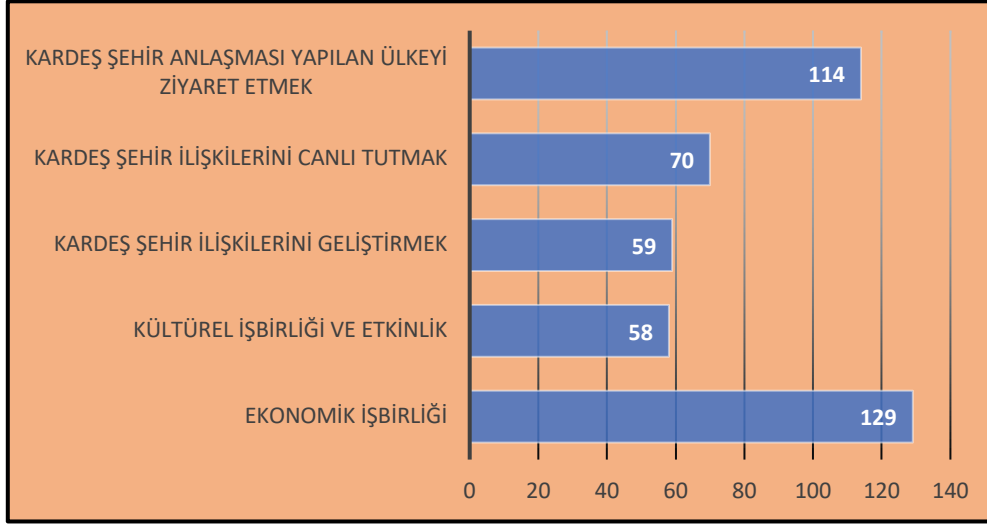
Genel olarak değerlendirildiğinde Türkiye’nin iç ve dış politika dinamiklerine göre belediyelerin dönemsel olarak bazı ülkelere yönelimleri söz konusu olmuştur. Bunun yanı sıra ABD, Rusya ve Avrupa ülkeleri Türkiye’de belediyelerin her dönem kardeş şehir ilişkisi kurdukları ülkeler olarak dikkat çekmektedir.

5. Araştırma Bulguları

5.1. Türkiye’de Belediyelerin Uluslararası Ölçekli Kardeş Şehir İlişkileri

Günümüzde Türkiye’de belediyeler ulusal ve uluslararası ölçekte toplam 3042 kardeş şehir anlaşması imzalamışlardır. İmzalanan bu anlaşmaların 1651’i uluslararası ölçekte imzalanan kardeş şehir anlaşmalarından oluşmaktadır (Şekil 2). Aksaray, Artvin, Batman, Bayburt, Bingöl, Muş ve Siirt illeri dışındaki tüm illerde bulunan belediyeler uluslararası ölçekte kardeş şehir anlaşmasına sahiptir. İstanbul, 286 uluslararası ölçekli kardeş şehir

Belediyeler arasında kurulan kardeş şehir ilişkilerinin etkili bir biçimde sürdürülmesi ve birçok alanda (ekonomik, kültürel, dini, eğitim, sanatsal vb.) geliştirilmesi, anlaşma imzalanan belediyeler arasında kurulan etkileşime dayalıdır. Bu konuda anket uygulanan belediyelerin büyük çoğunluğu (%86) yurtdışında bulunan kardeş şehirlere çeşitli sıklıklarda (yılda 1 kez, yılda 2 kez, yılda 3 kez vb.) ziyaret ettiklerini; belediyelerin %56'sı ise en az 1 defa kardeş şehirlerin ziyaret edildiğini belirtmiştir. Ziyaretlerdeki amaçlar çoğunlukla, anlaşma imzalanan kardeş şehirler ile ekonomik işbirliği kurma ve kardeş şehir anlaşması yapılan ülkeleri sadece ziyaret etme şeklindedir (Şekil 4).

Şekil 4. Anket uygulanan belediyelerin yurtdışı kardeş şehir ziyaretlerinin amaçları.

Her ne kadar belediyeler arasında imzalanan kardeş şehir anlaşmaları çoğunlukla belirli faktörleri dikkate alarak şekillense de bazı anlaşmaların aynı isimli yerleri temsil etmesi veya isim benzerliği gibi gerekçeler üzerine de inşa edildiği durumlar mevcuttur. Bu durum, özellikle Türkiye belediyelerinin geçmişten günümüze kültürel ve tarihi bağların mevcut olduğu Balkan ülke belediyeleri ve çeşitli Türk Cumhuriyetleri ile imzalanan kardeş şehir anlaşmalarında açıkça görülmektedir (Tablo 2). Esasen bu isim benzerliklerinin birkaç nedeni bulunur. Bazen fonetik benzerlik ya da şehir isminin aynı anlama gelmesi de kardeş şehir anlaşmalarına neden oluşturabilmektedir. Tarihsel süreçte Balkanlar ve Türkiye arasında iki yönlü meydana gelen göç hareketleri sonucunda, göçmenlerce kurulan yerleşmelerin bir kısmı, göçün kaynağını oluşturan şehirlerin adlarını taşıyabilmektedir. Kuşkusuz kültürel yakınlıklar, toplumların tarihinde ortak mekânsal anlam ve coğrafi köken gibi faktörler kardeş şehir ilişkileri aracılığıyla yakınlaşmalara aracılık etmektedir. Fakat kimi zaman sadece isim benzerliğinin etkisi ile kurulan kardeş şehir bağlantılarından verimli sonuçlar elde edilememektedir. Çünkü sadece bu faktör üzerine inşa edilerek geliştirilmeyen kardeş şehir anlaşmaları karşılıklı beklentileri karşılayamaz hale gelerek bir süre sonra da sonlandırılmaktadır.

Tablo 2. Türkiye’de belediyelerin benzer isimde bulunan yurtdışı belediyeler ile imzaladıkları kardeş şehir anlaşmaları

Benzer isimde bulunan yerler arasında imzalanan kardeş şehir anlaşmaları (uluslararası)					
No	İL	Belediye	Kardeş Şehir	Ülke	Protokol Yılı
1	Aydın	Yenipazar	Yenipazar	Srbistan	2014
2	Bolu	Mengen	Mengen	Almanya	2007
3	Bursa	Gemlik	Nea Kios(Yeni Gemlik)	Yunanistan	2015
4	Denizli	Tavas	Talas	Kırgızistan	2016
5	Eskişehir	İnönü	İnönü	KKTC	Bilinmeyen
6	İstanbul	Tuzla	Tuzla	Bosna-Hersek	2007
7	İzmir	Foça	Foça	Bosna-Hersek	Bilinmeyen
8	İzmir	Menemen	Yeni Menemeni	Yunanistan	Bilinmeyen
9	Talas	Kayseri	Talas	Kırgızistan	Bilinmeyen

5.2. Türkiye'nin Uluslararası Ölçekli Kardeş Şehir İlişkilerinde Etkili Olan Politik ve Coğrafi Etkenler

Politik Etkenler

Belediyeler için kardeş şehir anlaşmaları yerel yönetimler ve toplumlar arasında çok yönlü işleve sahip olgular olarak görülmektedir. Bu bağlamda Yirmi Birinci Yüzyıl Dünyası'nın getirmiş olduğu siyasi ilişkiler ağında bu işlevselliğin çok boyutluluğunu görmek mümkündür. Bugün yerel, ulusal ve uluslararası düzeyde kurulan birçok ilişkinin temelinde var olan siyasi aktörlerin veya düşüncenin etkisi belirgin bir şekilde izlenmektedir. Kardeş şehir ilişkileri bu noktada kimi zaman belediyeler ve toplumlar arasında ekonomik ilişkilerin geliştirilmesinde, teknoloji aktarımı sağlanmasında veya kültürel bağların oluşmasında etkin rol oynarken, kimi zaman da belli siyasi ideolojiler etrafında gelişen süreçlerin yaşanmasında önemli bir paya sahiptir.

Türkiye'de belediyelerin kurmuş oldukları uluslararası ölçekli kardeş şehir anlaşmaları çoğunlukla Türkiye'nin dış politikasına göre şekillenmektedir. Bu anlamda Türkiye'nin dış politika dinamikleri her dönem kardeş şehir ilişkilerinin niteliğinde ve niceliğinde önemli etkiye sahip olmuştur. Türkiye'de belediyelerin 1964 yılından günümüze belirli dönemlerde kurmuş oldukları kardeş şehir ilişkilerinde bu politik etkilerin yansımaları açıkça görülmektedir.

Bu politik etkilerin ilki 1980 Askeri Darbesi ile yaşanmıştır. Nitekim Türkiye'de 1980-1983 yılları arası askeri darbe dönemidir ve ülke millî güvenlik kurulu tarafından yönetilmiştir. Aynı zamanda bu dönem dış politikada ABD ve İslam Dünyası ülkeleri ile ilişkilerin geliştirildiği bir dönemi temsil etmektedir. Aceh (Endonezya-1981), İslamabad (Pakistan-1982), Tiffin (ABD-1983) ve Johor Bahru (Malezya-1983) ile kurulan kardeş şehir ilişkileri Türkiye'nin 12 Eylül Askeri Darbe Dönemini, uluslararası ilişkilerini ve dış politikalarını yansıtmaktadır. Hatta ABD ile 1983 yılında imzalanan ilk kardeş şehir anlaşması da yine bu darbe yönetiminin dönemi içinde gerçekleşmiştir. 1983 ANAP hükümeti dönemi dış politikada Türkiye ABD ile yakın ilişkileri devam ettirmiştir, aynı zamanda Avrupa ülkeleri ile de yakın temaslarda bulunmuştur. Bu dönem ANAP hükümetinin gerçekleştirdiği önemli icraatlarından biri ise Yunanistan ile ilk kardeş şehir anlaşmasının imzalanmasıdır (1988). Bu anlaşma 1974 Kıbrıs Savaşı sonrasında iki ülke arasında süren gerginliğin yumuşatılması ve iyi komşuluk ilişkilerinin geliştirilmesi hedefine paralel olarak atılan adımlardan biri olmuştur.

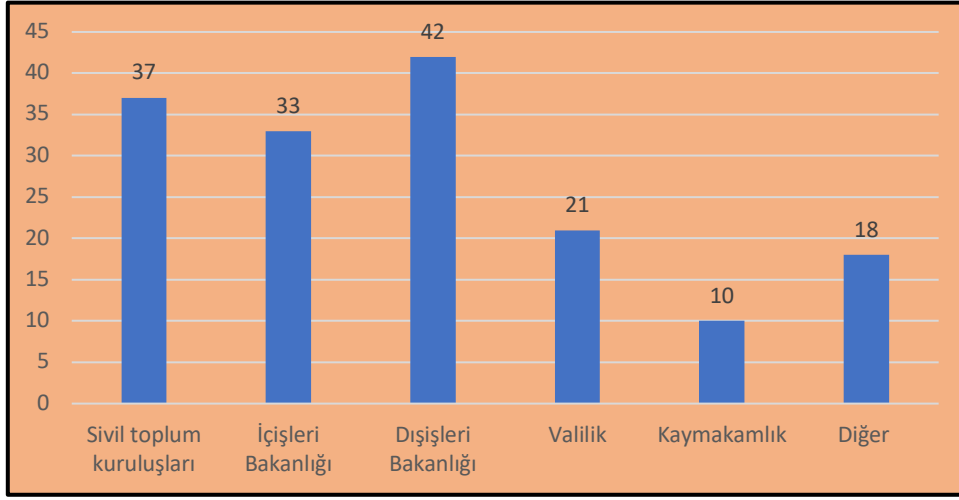
Türkiye'de kardeş şehir ilişkilerinde dış politikanın etkili olduğu diğer bir dönem 1990'lı yıllar olmuştur. Nitekim 1991 yılında SSCB'nin dağılmasından sonra Türkiye'nin dış politika stratejisi, kardeş şehir ilişkilerine de yansımıştır. Bu dönemde Türkiye'deki belediyeler SSCB'den ayrılan ülkeler ve özellikle de Balkan ülkeleri ile kardeş şehir ilişkisi kurma girişimlerinde bulunmuştur. Aynı şekilde 1994 yılında iktidarda bulunan Refah Partisi'nin dış politikada İslam ülkelerine yönelik işbirliği arayışları Türkiye'nin Ortadoğu ülkeleri ile birçok kardeş şehir anlaşması imzalamasına yansımıştır.

2000'li yıllar Türkiye'de kardeş şehir ilişkilerinde farklı bir dönemin başlangıcı olmuştur. Özellikle tek başına iktidar olan AKP hükümeti döneminde, dış ilişkiler ile kardeş şehir ilişkileri bütünüyle belirgin bir paralellik kazanmıştır. 2002-2009 yılları arasında belediyeler Türkiye'nin dış politikasına (AB ile uyum süreçleri ve komşularla sıfır sorun politikası) göre kardeş şehir ilişkilerini geliştirmişlerdir. Nitekim bu dönemde Avrupa kıtası ülkeleri ve Türkiye'nin yakın komşu ülkeleri ile çok sayıda kardeş şehir anlaşması imzalanmıştır. Türkiye ile AB arasındaki müzakere süreci aralıklarla da olsa 2011 yılına değin sürmüştür. Bu tarihten itibaren Türkiye AB üyeliği hedefinden giderek uzaklaşmış ve AB ülkeleri ile dış politikada belirgin kopuşlar yaşanmıştır. Bu dönemin etkileri kardeş şehir ilişkilerine de büyük ölçüde yansımıştır. Nitekim 2010-2018 döneminde belediyelerin Türkiye'nin dış politikada Afrika-Asya açılımına paralel olarak kardeş şehir ilişkileri kurmaya başladıkları görülmektedir. Özellikle daha önceki dönemlerde hiç kardeş şehir anlaşması imzalanmayan birçok Afrika ülkesi ile kardeş şehir anlaşmalarının yapılması, politik etkilerin kardeş şehir ilişkileri üzerindeki etkisini göstermesi bakımından önemlidir.

Türkiye'de belediyeler kardeş şehir ilişkilerini kimi zaman kendi belirledikleri stratejiler ve istekler doğrultusunda gerçekleştirirken, kimi zaman da siyasi aktörlerin yönlendirmeleri neticesinde kurmaktadır. Uluslararası ölçekli kurulan kardeş şehir ilişkilerinde en önemli siyasi aktör Dışişleri Bakanlığı olmaktadır. Bu anlamda Dışişleri Bakanlığı belediyelere dış politikaya bağlı olarak uluslararası ölçekli kardeş şehir ilişkileri kurmaları konusunda tavsiyeler vermektedir. Nitekim anket uygulanan belediyeler, kardeş anlaşmalarında en etkili kurumun Dışişleri Bakanlığı olduğunu ifade etmektedir (Şekil 5). Ayrıca uluslararası ölçekte kurulması düşünülen kardeş şehir ilişkilerinde yine Dışişleri Bakanlığı'nın onayının alınması da gerekmektedir.

Türkiye'nin dönemsel olarak değişen hareketli dış politikaları ve ona bağlı olarak değişen yönelimler belediyelerin kardeş şehir tercihlerine de açıkça yansımaktadır. Türkiye'deki belediyelerin kardeş şehir

tercihlerinde izlenen dönemsel yönelimlerinin ülkenin dış ilişkileri ve dış politikası arasında yakın bir ilişki vardır. Türkiye'de belediyelerin uluslararası ölçekte kardeş şehir teklifleri ve onaylanmaları Dışişleri Bakanlığı'nın kontrolü altında sürdüğünden, belediyelerin tercihleri onlara sunulan seçenekler arasından yürütülmektedir.

Şekil 5. Anket uygulanan belediyelerin kardeş şehir anlaşmaları yapmalarında tavsiye aldıkları veya etkili olan kurumlar/kuruluşlar

Dışişleri Bakanlığı Türkiye'de belediyelerin uluslararası ölçekte kardeş şehir ilişkilerinde yönlendirici bir kurum olabilmektedir. Bu konuda Ankara Büyükşehir Belediyesi, Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı, Dış İlişkiler Şube Müdürü, M. Masum SUN yapmış olduğumuz mülakatta, 2015 yılında AKP hükümetinin Afrika'ya yönelik politik açılım ve yaklaşımlarının Ankara Büyükşehir Belediyesi'nin kardeş şehir ilişkilerine yansıtıldığını belirtmiştir. Özellikle dış politikada benimsenen bu anlayış çerçevesinde Afrika kıtasındaki birçok ülke ile kardeş şehir ilişkisi kurulduğu görülmüştür.

Dışişleri Bakanlığı'nın belediyelere sunduğu kardeş şehir önerileri, kimi zaman bazı sıkıntıların yaşanmasına da neden olabilmektedir. Bu konu ile ilgili en çarpıcı örnek Dışişleri Bakanlığı'nın Türkiye'deki birçok belediyeye Afrika kıtasındaki ülkeler ile kardeş şehir ilişkileri kurmaları konusundaki tavsiyelerde görülmektedir. Örneğin, 2016 yılında Aydın'ın Çine Belediye'si Dışişleri Bakanlığı'nın tavsiyesi üzerine Senegal'in St.Louis belediyesi ile kardeş şehir olunması konusundaki teklif belediye meclisinde görüşülmüş ve kardeş şehir teklifi kabul edilmiştir. Ancak Çine Belediye Başkanı Enver Salih Dinçer bazı belediye meclis üyelerinin itirazları üzerine, "Nereden buldunuz bu şehri diyorsanız, biz bulmadık. Dışişleri Bakanlığı yazı göndermiş "bu şehirle kardeş şehir olun" diye. Bizim de bunu meclisten geçirmemiz gerekiyor. Dışişleri Bakanlığı'nın tavsiyesi üzerine kardeş şehir anlaşması imzalayacağız. Gidip görür müyüz, bilemiyoruz" şeklinde ifade bulunmuştur (Denge, 2016). Bu örnekte olduğu gibi Dışişleri Bakanlığı'nın kardeş şehir ilişkileri kurulması konusunda belediyelere tavsiyeleri, kimi zaman kurulan bu kardeş şehir ilişkilerinin amacına uygun olmayan, verimsiz örneklerin ortaya çıkmasına yol açmaktadır.

Siyasi sonuçları olan bazı olaylar ve krizler de kardeş şehir ilişkilerinin kurulmasına ya da sonlanmasına yol açabilmektedir. Örneğin 2016 yılında Türkiye'de bir suikast sonucu hayatını kaybeden Rusya'nın Ankara Büyükelçisi Andrey Karlov için Kahramankazan Belediyesi (Ankara) ve Demre Belediyesi (Antalya) 2017 yılında Andrey Karlov'un atalarının doğduğu Rusya'nın Klinti Şehir ile kardeş şehir olmuştur (Kahramankazan Belediyesi, 2017; Demre Belediyesi, 2017).

2011 yılında başlayan Suriye İç Savaşı ve sonrasında yaşanan gelişmeler neticesinde Türkiye'nin ABD ve AB ile ilişkilerinde dönem dönem gerilimler ve kopuşlar meydana gelmiştir. Türkiye'nin dış ilişkilerde politik gerilimlerin tırmandığı günlerde, sorun yaşanan ülkelerdeki kardeş şehir anlaşmalarının bir tepki aracı olarak tek taraflı olarak iptal edildiği de belirlenmiştir. Örneğin 2016'da Alanya Belediyesi Avusturya'nın Schwechat Belediyesi ile; 2017'de İstanbul Büyükşehir Belediyesi Hollanda'nın Rotterdam Belediyesi ile; Denizli Büyükşehir Belediyesi Hollanda'nın Almelo Belediyesi ile; 2017'de Keçiören Belediyesi ile ABD'nin Virginia eyaletinde bulunan Fairfax Belediyesi ile kardeş şehir anlaşmasını iptal etmiştir. Kuşkusuz daha önceki yıllarda da örneklerine rastlanan bu iptaller özellikle 2016 yılından itibaren artmıştır.

Coğrafi Etkenler

Türkiye'nin uluslararası ölçekli kardeş şehir ilişkilerinde etkili olan diğer bir faktör coğrafi mesafe ve benzerlik etkenidir. Coğrafi mesafe etkeni sıklıkla sınır komşusu veya yakın coğrafyadaki ülkeler ile kurulan kardeş şehir ilişkilerinde görülmektedir. Özellikle Avrupa'nın, Asya'nın ve Amerika'nın birbirine komşu ülkeleri arasında; Türkiye'de ise Edirne, Çanakkale, İzmir, Erzurum, Van, Trabzon gibi komşu ülkelere coğrafi mesafe açısından yakın ülkeler ile kardeş şehir ilişkisi kurulduğu görülmektedir. Smith (1990), ABD'nin kardeş şehir programı (SCP) kapsamında güney Amerika'nın bazı ülkeleri ile kurmuş olduğu kardeş şehir ilişkilerinde bu durumun belirgin bir şekilde görüldüğünü belirtmiştir. Hatta bu kardeş şehir ilişkilerinin temelinde, şehirler arasındaki iletişim ve ulaşım kolaylığının önemli bir etken olduğu da söylenebilir. Örneğin Kaliforniya veya ABD'nin diğer güneybatı bölgesindeki şehirler ile Meksika'nın (özellikle Kuzey ve Orta ile Güney Meksika) bazı şehirleri arasında mesafenin yakın olmasından dolayı kardeş şehir ilişkisi kurulmakta ve sıklıkla ziyaretler gerçekleştirilmektedir (Smith, 1990: 186).

Coğrafi mesafe, Türkiye'de belediyelerin kardeş şehir ilişkilerinde de önemli bir etkidir. Trabzon Büyükşehir Belediyesi Dış İlişkiler Sorumlusu İsmail Saygın, coğrafi açıdan yakın bir şehir olan Batum'la (Gürcistan) kardeş şehir ilişkisi kurulmasının Trabzon açısından önemli kazanımlar sağladığını aktarmıştır. Hatta kurulan bu kardeş şehir ilişkisi sonucu Batum'da kültür günleri düzenlediklerini ve Trabzon'a ait yöresel ürünlerin sergilendiğini belirtmiştir. Bununla birlikte mehteran takımı ve konservatuar öğrencilerinin gösterileri gibi kültürel etkinlikler gerçekleştirildiğini; bu sayede Batum'da Trabzon'un kültürel ve turizm değerleri açısından tanınırlığına katkıda bulunduğunu belirtmiştir.

Türkiye'nin batısında bulunan iller (Edirne, Kırklareli, Çanakkale, Bursa vb.) açısından da coğrafi mesafe faktörü kardeş şehir ilişkilerine yansımıştır. Nitekim bu illerin Balkan ülkeleri ile çok sayıda kardeş şehir anlaşması yaptığı görülmektedir. Bu konuda Demirtaş (2016), Bursa Nilüfer Belediyesinin Küba'nın El Cerro Belediyesi ile kardeş şehir ilişkisi kurmuş olsa bile coğrafi olarak daha yakın Balkan ülkeleriyle yoğun ilişkiler kurduğunu belirtmektedir. Bu durumun Küba'yla coğrafi olarak uzaklığından ve doğrudan işbirliğinin maliyetli olmasından kaynaklandığını, Balkanlar'ın ise görece yakın ve ulaşımın kolay olmasının bu farklılıkta etkili olduğu ifade edilmektedir (Demirtaş, 2016: 155).

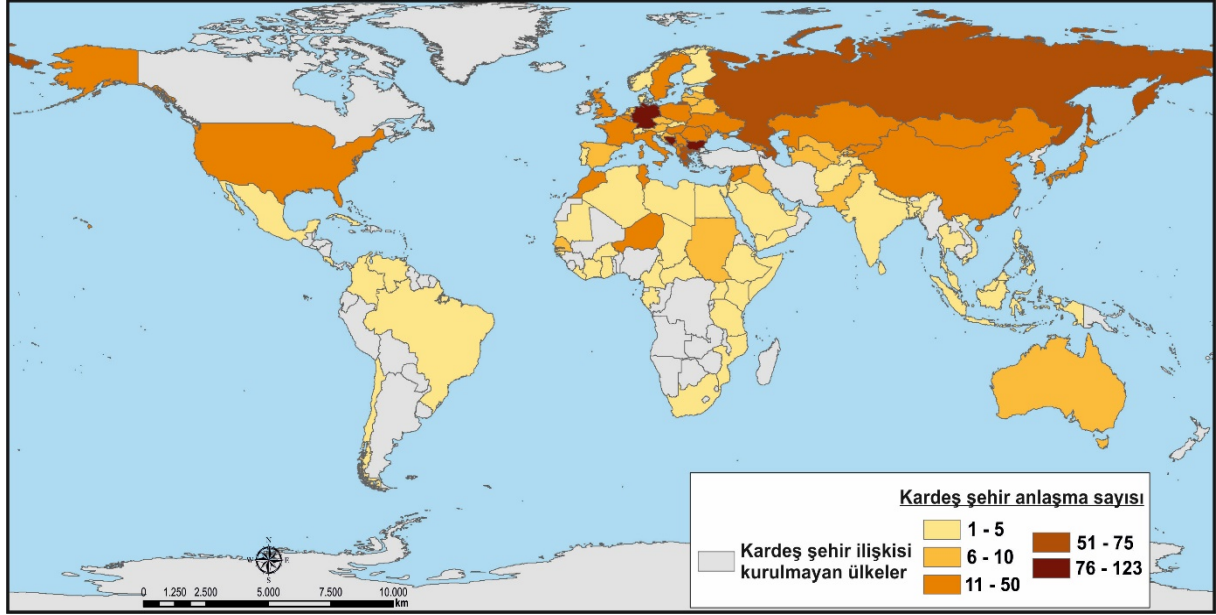
Coğrafi benzerlik faktörünün etkisi kardeş şehir anlaşmalarında çeşitli şekillerde olabilmektedir. Örneğin İstanbul, Ankara, İzmir ve Bursa gibi büyükşehir statüsünde bulunan belediyelerin kardeş şehir tercihlerini genellikle kendileri ile benzer statüde bulunan belediyeler oluşturmaktadır. Türkiye'nin başkenti konumundaki Ankara'nın uluslararası ölçekteki kardeş şehirlerinin büyük çoğunluğu yine ülke başkentleridir. Bu kardeş şehir ilişkisindeki motivasyon unsuru, şehrin sahip olduğu nitelik olmaktadır. Aynı şekilde Antalya, Muğla, İzmir, Aydın gibi turizm kentlerinin yine turizm kentleri ile kardeş şehir ilişkileri kurduğu belirlenmiştir. Bu anlamda Alanya Belediyesi'nin (Antalya) 2013 yılında bir sahil kenti olan Tunus'un Mehdiye şehri (Şekil 6) ile kurmuş olduğu kardeş şehir ilişkisinde iki ülke belediyelerinin sahil kenti olması, deniz turizminin önemli oluşu gibi coğrafi benzerlik faktörünün etkili olduğu görülmektedir (Alanya Belediyesi, 2013). Turizm kentleri arasında imzalanan bu gibi kardeş şehir anlaşmaları belediyeler tarafından yöre turizminin geliştirilmesinde ve turizm planlamalarının aktarılmasında önemli bir motivasyon unsuru olarak değerlendirilmektedir.

Foto 1. Alanya Belediyesi ile kardeş şehir ilişkisi kuran Tunus'un Mehdiye Şehri'nin sahilinden bir görünüm (Alanya Belediyesi, 2013)

5.3. Türkiye'nin Uluslararası Ölçekli Kardeş Şehir İlişkilerinde Mekânsal Dağılım Özellikleri

Türkiye'nin uluslararası ölçekteki kardeş şehir bağlantılarının bölgesel dağılım özelliklerinin belirlenmesi, kardeş şehir ilişki ağlarının ortaya konulmasını ve bir değerlendirme yapabilmeyi olanaklı kılmaktadır. Bu bağlamda ilk kardeş şehir anlaşmasının imzalandığı 1964 yılından günümüze Türkiye'de belediyelerin, neredeyse dünyadaki bütün bölgeler ile kardeş şehir ilişkisi kurduğu (Şekil 6); özellikle aynı (kuzey) yarım kürede yer alan ülkelerin yoğun olarak kardeş şehir tercihlerinde yer aldığı ve bazı ülkeler dışında (ABD, Çin, Güney Kore) coğrafi mesafe arttıkça kardeş şehir ilişkilerinin zayıfladığı belirlenebilmektedir.

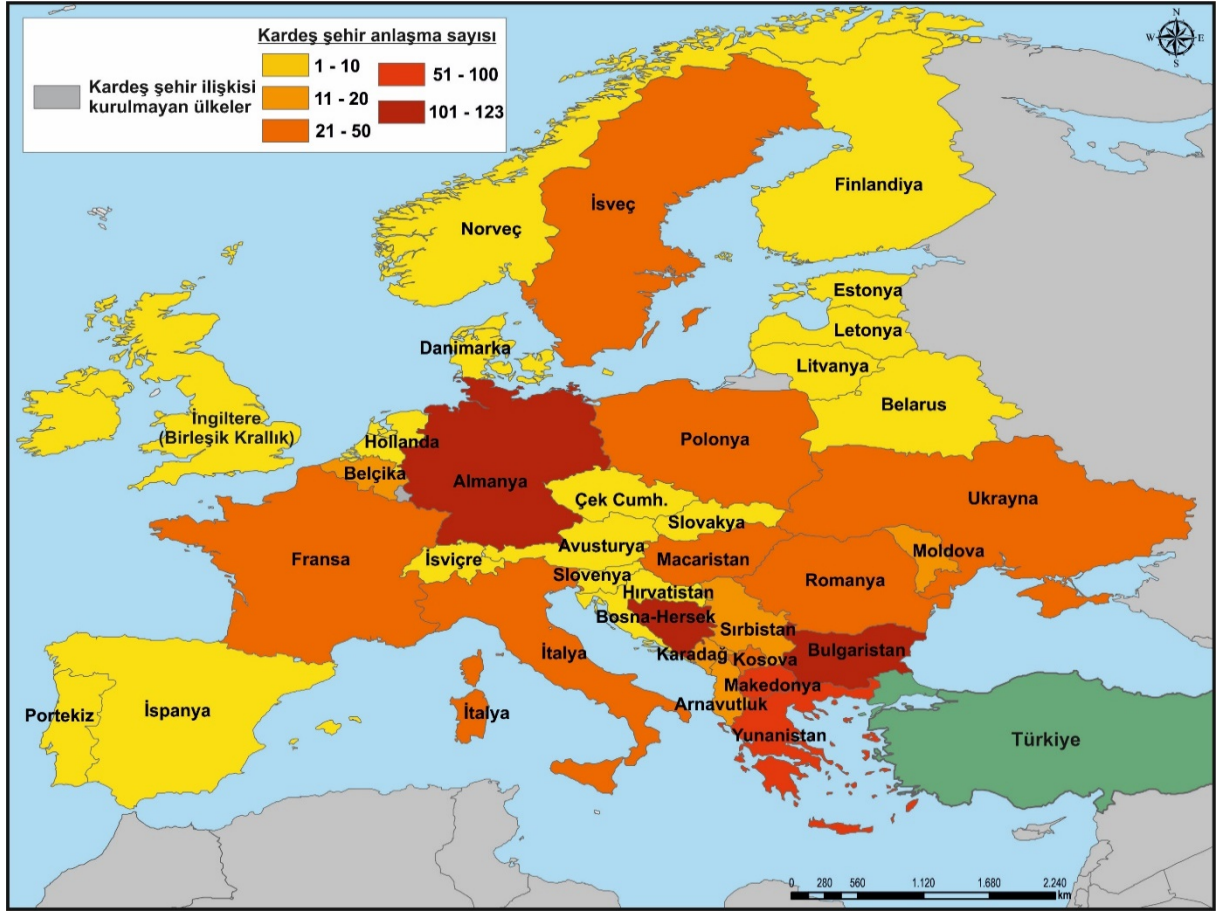
Şekil 6. Türkiye'deki belediyelerin uluslararası ölçekte kardeş şehir ilişkisi kurduğu ülkeler (1964-2018)

Türkiye'nin uluslararası ölçekte kardeş şehir ilişkileri bölgesel anlamda ele alındığında, özellikle Avrupa kıtası ve Asya kıtası ülkeleri ile güçlü bağlantılar söz konusudur. Avrupa kıtasında Balkan ülkeleri ile kurulan kardeş şehir ilişkileri öne çıkarken; Asya kıtasında Türk Cumhuriyetleri ile kurulan kardeş şehir ilişkileri dikkati çekmektedir. Asya kıtası ile olan bu bağlantılar daha çok 1991 yılında SSCB'nin dağılmasından sonra gerçekleşmiştir.

Türkiye'de belediyelerin Avrupa kıtasındaki ülkeler ile kurmuş olduğu kardeş şehir ilişkilerinde Balkan ülkeleri ve Batı Avrupa ülkeleri ilk sıralarda yer almaktadır (Şekil 7). Özellikle Balkan coğrafyası Türkiye'de belediyelerin kardeş şehir anlaşmaları için tercih ettikleri en önemli bölgelerin başında gelmektedir. Balkan ülkeleri içerisinde Bosna-Hersek (118) ve Bulgaristan (102), Türkiye belediyelerinin en fazla kardeş şehir anlaşması imzaladığı ülkelerdir. Kurulan bu kardeş şehir ilişkilerinde Balkan ülkeleri ile geçmişten günümüze oluşan tarihsel, kültürel, dini bağlar; SSCB'nin dağılması sonrası Türkiye'nin Balkan ülkeleri ile siyasi ilişkileri geliştirme girişimleri ve coğrafi mesafe başlıca belirleyici etkenleri oluşturmaktadır.

Tarihin belirli dönemlerinde Osmanlı Devleti yönetiminde kalan Balkan ülkeleri, Türk nüfusun iskan edildiği ve zamanla arttığı bir coğrafi çevredir. Osmanlı Devleti'nin Balkanlarda toprak kaybetmesine yol açan savaşların etkisiyle Balkanlardan Anadolu'ya yönelen büyük nüfus göçleri meydana gelmiştir. Bu göç hareketlerinden ilki 93 Harbi (1877-1878) olarak bilinen Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında gerçekleşmiştir. Bu dönem Balkanlar ülkelerinden gerçekleşen göçlerin daha çok Edirne, İstanbul, Çanakkale ve İzmir gibi şehirlere gerçekleştiği görülmektedir (Nureddin, 2011: 85). İkinci büyük göç dalgası ise Balkan Savaşları (1912-1913) sonrasında yaşanmıştır. Bu dönemde Balkanlar'dan (Makedonya, Bulgaristan ve Yunanistan) Anadolu'nun çeşitli illerine göçler yapılmıştır (Halaçoğlu, 1995: 25; Nureddin, 2011: 99; Yıldırım, 2012: 82). Osmanlı Devleti sonrasında yaşanan göçler ise Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında 1924 yılında imzalanan Lozan Anlaşması neticesinde yaşanmıştır. Bu anlaşma neticesinde Türkiye ve Yunanistan arasında Türk nüfus ile Rum nüfusun mübadelesi gerçekleşmiştir. Bu süreçte Yunanistan'ın çeşitli şehirlerinden Türkiye'ye gelen göçmenler daha çok Edirne, Balıkesir, Bursa, Tekirdağ, İstanbul, İzmir ve Kırklareli gibi Balkanlara coğrafi olarak yakın illere yerleştirilmiştir (Arı, 2003: 113; Eren, 1993: 296). Türkiye'ye Balkanlardan yönelen diğer büyük göç dalgaları ise

1950-1951 ve 1989 yıllarında Bulgaristan'dan Türkiye'nin çeşitli illerine gerçekleşmiştir (Şimşir, 1986: 212-213; Çolak, 2013: 113; Çavuş, 1985: 126; Dişbudak, 2004: 84-93).

Şekil 7. Türkiye'deki belediyelerin uluslararası ölçekte kardeş şehir anlaşması imzaladıkları Avrupa kıtası ülkeleri

Balkanlardan yaşanan bu göçlerin Türkiye'deki büyükşehir niteliğindeki illere (Bursa, İstanbul, İzmir vb.) ve Türkiye'nin batısında ve kuzey batısında bulunan illere (Edirne, Kırklareli, Tekirdağ, Çanakkale) doğru yönelmiş olması kardeş şehir anlaşmalarına da yansımıştır. Nitekim Türkiye ve Balkan ülkelerindeki aynı ismi taşıyan yerleşmelerin belediyeleri arasında kurulan kardeş şehir ilişkileri bu göçmen nüfusun kültürel izlerini yansıtmaya açıktır. Aydın Yenipazar Belediyesi'nin Sırbistan Yenipazar Belediyesi ile; Bursa Gemlik Belediyesi'nin Bosna Hersek Nea Kios (Yeni Gemlik) Belediyesi ile; İstanbul Tuzla Belediyesi'nin Bosna-Hersek Tuzla Belediyesi ile; İzmir Menemen Belediyesi'nin Yunanistan Yeni Menemeni Belediyesi ile kurulan kardeş şehir ilişkilerinde bu tarihsel göçlerin ve nüfus değişiminin önemli rolü bulunmaktadır.

Burada şunu tespit etmek mümkündür. Türkiye'nin tarihsel geçmişi, göç hareketleri günümüzde başka ülkelerle yeni bağlara ve etkileşime yardımcı olmaktadır. Bu süreçte kardeş şehirler oldukça önemli bir araç olarak işlevseldir. Bir zamanlar kökleri başka ülkelerin topraklarında bulunan insanlar, zaman ilerledikçe, birkaç kuşak sonra atalarının izini sürmek, yaşadıkları yerleri görmek, hatıraları yerinde yaşamak vb. amaçlarla karşılıklı ziyaretlerini artırmaktadır. Bu süreçte oluşan hoşgörü ortamı her iki ülkede karşılık bulmakta ve kültürel ilişkileri geliştirmektedir. Bu tür özelliklere sahip yerleşmeler arasında, bu göçler çevresinde faaliyet gösteren kültürel topluluklar, cemiyetler (communities) ve STK'lar da genellikle kardeş şehir anlaşmalarının hazırlanması ve başlatılmasına aracılık etmektedir (Bay ve Çalışkan, 2019: 933).

Balkan ülkeleri dışında özellikle Batı Avrupa ülkeleri ile yoğun kardeş şehir ilişkilerinin kurulmasında ise Türkiye'deki belediyelerin Avrupa ülkelerindeki belediyelerden bilgi, teknoloji ve deneyim paylaşımı konusunda destek talepleri; Avrupa'nın çeşitli ülkelerinde yaşayan Türkiye Cumhuriyeti vatandaşları ile Türkiye arasında kültürel bağların sürdürülmesi ve AB üyeliği konusundaki girişimler kardeş şehir anlaşmalarının yapılmasında belirleyici etkenler olmuştur. Almanya, imzalanan 123 kardeş şehir anlaşması ile en fazla kardeş şehir ilişkisi kurulan Batı Avrupa ülkesidir. Bilindiği üzere Almanya, yaklaşık 2 milyon Türkiye Cumhuriyeti

Vatandaş ile Türkiye'den yurtdışına göç eden nüfusun en fazla olduğu ülkedir. Bu büyük nüfus varlığı, Almanya ile Türkiye arasında kültürel ilişkiler kurulmasında oldukça önemli bir rol oynamıştır. Almanya ile Türkiye arasında kardeş şehir ilişkilerinin kurulmasında, Türkiye ya da Almanya'daki vatandaşların kişisel bazı girişimlerinin yanı sıra sivil toplum kuruluşlarının, Almanya'da faaliyet gösteren Türk derneklerinin aracılıkları etkili olmuştur.

Almanya dışında Fransa (23) ve Belçika (11) kardeş şehir anlaşmalarında niceliksel olarak dikkat çeken diğer Avrupa ülkeleridir. Günümüzde Fransa'da 700.000 ve Belçika'da da 240.000 Türkiye Cumhuriyeti Vatandaşı ikamet etmektedir. Ancak bu ülkeler ile kurulan kardeş şehir ilişkileri Almanya ile olduğu kadar çok değildir. Bunun yanında Türkiye'deki belediyelerin Batı Avrupa ülkeleri ile kurdukları kardeş şehir ilişkilerinde nüfus etkeni her zaman belirleyici bir faktör değildir. Örneğin, Hollanda (500.000) ve İngiltere'de (400.000) Belçika'dan daha fazla Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı ikamet etmesine rağmen, bu nüfus büyüklüğünün kardeş şehir anlaşmalarına etkisi güçlü olmamıştır.

Asya kıtası ülkeleri ile kurulan kardeş şehir ilişkilerinde ise tarihsel, kültürel ve dini bağlar etkeni dışında en önemli etkenler coğrafi mesafe faktörü ve politik süreçlerdir. Asya kıtası ülkelerinden Rusya (61) Azerbaycan (58), Çin (40) ve Filistin (33) en çok kardeş şehir ilişkisinin kurulduğu ülkelerdir. Diğer taraftan Türkiye'nin Suudi Arabistan, Afganistan, Hindistan ve diğer Güney Asya ülkeleri ile az sayıda kardeş şehir anlaşması imzaladığı görülmektedir. Müslümanlar için Hac topraklarının yer aldığı Suudi Arabistan ile sadece 2 kardeş şehir anlaşması bulunurken; İsrail ile 6 kardeş şehir anlaşmasının varlığı da dikkat çekici bir durumdur. Bu sonuç, politik faktörlerin uluslararası kardeş şehir anlaşmaları üzerindeki belirleyici rolünü göstermesi bakımından önemlidir. İsrail ile kurulan kardeş şehir ilişkilerinin temelinde ekonomik/ticari ilişkilerin yanı sıra iki ülke arasında yaşanan siyasi krizleri yumuşatma çabaları etkili olmuştur.

Türkiye'nin uluslararası ölçekli kardeş şehir ilişkilerinde coğrafi yakınlık faktörü ve politik süreçler kuşkusuz komşu ülkelerle olan ilişkilerde dikkati çekmektedir. Bu anlamda KKTC (111), Bulgaristan (102) Azerbaycan (58) ve Yunanistan (62) ile çok sayıda kardeş şehir ilişkilerinin kurulmasında hem coğrafi yakınlık/benzerlik faktörü hem de politik süreçler etkili olmuştur. Diğer taraftan Türkiye'nin sınır komşusu olan Ermenistan ile bugüne değin kardeş şehir anlaşması yapılmamasında politik süreçlerin etkili olduğu söylenebilir. Nitekim Ermenistan ile kardeş şehir ilişkisi kurulmamasında "Ermeni Soykırımı" iddiaları ve Dağlık Karabağ sorunları etkili olmuştur.

Türkiye'de belediyelerin Afrika kıtasındaki kardeş şehir ilişkilerine bakıldığında, özellikle son yıllarda Afrika kıtası ülkelere yönelimin arttığı görülmektedir. Afrika ülkeleri ile bağlantılarda, Türkiye'nin dış politikaları oldukça yönlendirici bir role sahiptir. Nitekim son yıllarda Dışişleri Bakanlığı'nın belediyelere gerek ekonomik kazanımların elde edilmesi gerek siyasi ilişkilerin geliştirilmesi hususunda Afrika kıtası ülkeleri ile daha çok kardeş şehir anlaşması imzalanması konusunda tavsiyeler verdiği anlaşılmaktadır. Bu tavsiyeler sonucunda Türkiye'deki belediyelerin yoğun olarak Kuzey Afrika ve Sahraaltı Afrika ülkeleri ile kardeş şehir ilişkisi kurduğu; Güney Afrika'da ise Güney Afrika Cumhuriyeti dışında ülkelerle kardeş şehir ilişkisinin kurulmadığı belirlenmiştir. Ayrıca Türkiye'deki belediyeler Kuzey Afrika'da Tunus (24) ve Fas (13) ile; Sahraaltı Afrika'da Nijer (12) başta olmak üzere Sudan (7), Etiyopya (4) Somali (4) ve Senegal (8) ile çok sayıda kardeş şehir ilişkisi kurmuştur.

Kuzey ve Güney Amerika kıtasına bakıldığında ise Türkiye'deki belediyelerin bu kıtalardaki ülkeler ile toplamda 50 kardeş şehir anlaşması imzalamıştır. Kuzey Amerika'da ise ABD (36), en fazla kardeş şehir bağlantısı kurulan ülke olarak öne çıkmaktadır. Bunun yanı sıra Küba da 5 kardeş şehir anlaşması ile dikkat çeken bir ülke olmaktadır. Bugüne değin Küba ile kardeş şehir ilişkisi kuran belediyeler incelendiğinde, Türkiye'de sol partileri (DSP, CHP, SHP) temsil eden belediyeler olduğu görülmektedir (Tablo 3). Bu durum, Türkiye ile Küba arasında kurulan kardeş şehir ilişkilerinde siyasi ilişkiler faktörünün rolünü açıkça göstermektedir.

Tablo 3. Küba ile kardeş şehir anlaşması imzalayan belediyeler

İL	Belediye Adı	Ülke	Protokol Tarihi	Belediyenin Temsil Ettiği Siyasi Parti
Ankara	Büyükşehir Belediye	KÜBA	1993	SHP
	Çankaya		2003	CHP
Bursa	Nilüfer		2007	CHP
Eskişehir	Tepebaşı		2002	DSP
İzmir	Büyükşehir Belediye		1995	CHP

Diğer taraftan BAE, Bahreyn, Bangladeş, Brezilya, Cibuti, Çad, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Gabon, Güney Afrika, İsviçre, Katar, Kolombiya Kosta Rika, Liberya, Moritanya, Mozambik, Nepal, Orta Afrika Cumhuriyeti, Venezuela Vietnam ve Yemen gibi ülkeler en az kardeş şehir ilişkisi kurulan ülkelerdir. Bu ülkelerdeki belediyelerle bugüne değin Türkiye’den sadece birer kardeş şehir anlaşması imzalanmıştır.

6. Sonuç

Küreselleşen dünyanın önemli olgularından birini temsil eden “kardeş şehirler”, Türkiye’de de önem verilen bir kavram ve araç durumundadır. Türkiye gerek coğrafi konumu gerekse tarihsel geçmişte yaşanan çeşitli olayların varlığına bağlı olarak, dünya ölçeğinde, çeşitli bölgelerde yer alan ülkelerle kardeş şehir bağlantıları kurma fırsatları elde etmiştir. Zengin çeşitlilik gösteren kardeş şehir bağlantıları Türkiye’yi dünya ile bütünleştirmeye yardımcı olmaktadır. Kültürel, dini ve siyasi bağların temelinde gelişen kardeş şehir ilişkileri, çok çeşitli ülkelerle işbirliği geliştirmeye ve diyalog kanallarını açık tutmaya aracılık ederek oldukça önemli roller üstlenmektedir.

Dünyada kardeş şehir uygulamasının ilk örnekleri Avrupa’da ortaya çıkmasına karşın, Türkiye’nin ilk kardeş anlaşmasının ABD ile yapılması, İkinci Dünya Savaşının hemen sonrasında Türkiye’nin uluslararası ilişkilerinde ABD ile yakınlaşmasını yansıtmaktadır. Türkiye’nin Avrupa ülkeleri ile ilk kardeş şehir anlaşmaları, Türkiye’den Avrupa’ya yönelen işgücü göçü ile birlikte gelişme göstermiş ve ilk anlaşma 1964 yılında Almanya’dan olmuştur. Bu anlaşma, ABD ile yapılan anlaşmadan 6 yıl sonra gerçekleşmiştir. Türkiye’nin ilk uluslararası kardeş şehir anlaşmasının üzerinden neredeyse 60 yıl geçmiştir. Bu süreçte 1991 yılını takip eden yıllarda önemli sıçrama kaydedilmişse de en önemli artışlar 2002 yılından günümüze değin olan dönemde gerçekleşmiştir. Günümüzde Türkiye belediyelerinin uluslararası ölçekte kardeş şehir anlaşmalarının sayısı 1651’e ulaşmıştır. 60 yıllık bu dönemde kardeş şehir ilişkileri büyük ölçüde Türkiye’nin dış siyaseti ile bağlantılı bir yön izlemiştir. Bu nedenle çeşitli tarihsel kesitlerde dış politikada meydana gelen değişimleri, kardeş şehir ilişkilerinin coğrafi yönünde izleyebilmek mümkündür.

Esasen Türkiye’nin uluslararası kardeş şehir ilişkilerinin yönü ve eğilimleri, Türkiye’nin dünya sisteminde 1990’ların ortalarına kadar uluslararası siyasi blok arayışlarını, ilişki ve iş birliği arayışlarını yansıtmaktadır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında Türkiye’nin bütünüyle batı bloku ile bağlantılı uluslararası ilişkileri, kardeş şehir ilişkileri üzerinden de izlenebilmektedir. Türkiye’nin uluslararası kardeş şehirlerinin bu süreçte neredeyse tamamının ABD ve AET (sonraları AB) ülkeleri ile olması dikkat çekicidir. Fakat 1990’ların ortalarından itibaren Türkiye, etki alanını genişletmek ve yeni iş birliği olanaklarını değerlendirmek için dünyaya daha fazla açılma ihtiyacı duymuş; bu eğilim, eski Sovyet mekanını temsil eden Doğu Avrupa ve Balkan ülkeleri ile Asya Kıtası içlerine doğru ilerlemiştir. 2000’lerden sonra Afrika ve Güney Amerika Kıtası ülkelerinin de kardeş şehir ilişkilerinde belirgin hale gelmesi bu süreci açıkça yansıtmaktadır.

Türkiye belediyelerinin uluslararası ölçekte kardeş şehir bağlantıları kurmaları üzerinde çok çeşitli faktörler etkili olmaktadır. Türkiye belediyelerinin Avrupa kıtasında özellikle Balkan ülkeleri ile, Asya kıtasında Türk Cumhuriyetler ile, komşu ülkeler ile kurduğu kardeş şehir ilişkilerinde kültürel, coğrafi, tarihsel, dini bağlar öne çıkarken; uzak mesafelerdeki kardeş şehir bağlantılarında (ABD, Kore, Küba vb.) siyasal ilişkilerin belirleyiciliği dikkati çekmektedir.

Türkiye belediyeleri kardeş şehir anlaşmaları ile Avrupa kıtasının gelişmiş ülkelerinin deneyimlerinden ve ekonomik gücünden faydalanma arzusu taşımaktadır. Balkan ülkeleri ile kurulan kardeş şehir ilişkileriyle ise kültürel bağların sürdürülmesi amaçlanmaktadır. Balkan ülkelerindeki kardeş şehirler de Türkiye’deki partnerlerinin teknoloji, bilgi ve deneyimlerinden yararlanmak istemektedir. Tarihsel ve kültürel bağlar; teknoloji, bilgi, deneyim paylaşımı; coğrafi yakınlık gibi faktörler, Türkiye belediyelerinin Balkan ülkeleri ile yakın ilişkiler kurmasına zemin hazırlamıştır.

Belediyelerin bir bölümü kardeş şehirler konusunda iyi uygulama örnekleri ortaya çıkarırken, bazıları da önceki dönemlere ait kardeş şehir anlaşmalarından bile habersiz olabilmektedir. Bazen kardeş şehir ilişkileri Belediye Başkanlığını yürüten kişinin konuya ilgisiyle sınırlı kalmaktadır. Bu nedenle Türkiye’nin kardeş şehir envanterinin Dışişleri Bakanlığı’na güncellenerek belediyelere tebliğ edilmesi; teşvik ve destekler sağlaması oldukça yararlı olacaktır. Esasen belediyelerin işlevsiz kalan kardeş şehir anlaşmaları yapmalarının çeşitli nedenleri bulunmaktadır. Politik etkenleri dışarıda tutarsak, araştırma sürecinde bazı belediyelerin şehir adlarının tesadüfi isim anlamı ya da fonetik benzerliği gibi gerekçelerle kardeş şehir ilişkisi kurma girişimleri olduğuna tanıklık etmiş durumdayız. Bu tür gerekçelerle oluşturulacak anlaşmaların başarılı olma ihtimali kuşkusuz zayıftır. Nitekim bugüne değin birçok belediyenin kardeş şehirlerle ilgili etkinlikleri karşılıklı heyet ziyaretlerinin ötesine geçememiştir. Oysa kardeş şehir anlaşmaları, iyi bir partner belirleme araştırmasından sonra gerçekleştirilmelidir. Ortak yönlerin yetersizliği, hedeflerin iyi belirlenmemiş olmaması, başarısız ve verimsiz bir kardeş şehir ilişkisi

daha ortaya çıkaracaktır. Bu nedenle belediyeler kardeş şehir anlaşması imzalamadan önce hedeflerini ve hedeflerine uygun seçenekleri çeşitli faktörleri (ekonomik girişimler; kültürel, tarihi, dini bağlar; teknoloji, bilgi, deneyim paylaşımı; temel ekonomik sektörlerdeki benzerlikler; coğrafi yakınlık/benzerlik; politik etkenler vb.) gözeterek dikkatli bir şekilde belirlemelidir. Dönemsel politik etkiler belirli bölgelere ve ülkelere doğru temel olarak yönlendirici olabilir. Fakat yine de hedeflenen ülkelerde etkili işbirliği örnekleri potansiyeli taşıyan “yer”ler iyi bir şekilde araştırılmalıdır. Belediyelerin dış ilişkiler, kültürel işler ya da proje ofislerinde coğrafyacılar yer verilmesi, kardeş şehir ilişkilerinin verimliliğine ve bu süreçlere önemli katkılar sağlayabilir. Belediyeler için en uygun kardeş şehir adaylarının araştırılması; mevcut kardeş şehir ilişkilerinde işbirliği alanlarının ve potansiyelin araştırılması/geliştirilmesi; işbirliğini kapsayan projeler hazırlanması ve yönetilmesi; kardeş şehir ilişki süreçlerinin izlenmesi ve değerlendirilmesi için Türkiye belediyelerinde uzman personellere ihtiyaç bulunmaktadır. Coğrafya biliminin ve coğrafya bilgisinin bu sürece yapacağı önemli katkılar göz önüne alınarak, coğrafya bölümü mezunlarının, belediyelerin kardeş şehir ilişkilerinden sorumlu ofislerinde görevler üstlenmeleri çok yararlı olacaktır.

Katkı Belirtme: Burada sunulan araştırma Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri (BAP) Koordinasyon Birimi tarafından SDK-2018-1352 nolu araştırma projesi ile desteklenmiştir.

7. Kaynakça

- Alanya Belediyesi “Mahdia-Tunus” (2019). <https://www.alanya.bel.tr/S/683/MAHDIA-TUNUS> (Son Erişim, 10.04.2019).
- Alda (2013). Creativity and Innovation In Town-Twinning Activities In Europe and Southeastern Europe Project Results. Europe for Citizens Programme.
- Arı, K. (2003). *Büyük mübadele Türkiye'ye zorunlu göç (1923-1925)*, İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.
- Arpacı, I. (2013). *Yerel Yönetimlerde Bir Anlayış ve Yönetim Modeli Olarak Milli Görüş: Refah Partisi'nden Ak Parti'ye İdeoloji ve Pratik*. (Ed. Bulut, Yakup; Eren, Veysel; Karakaya, Sedat; Aydın, Abdullah), Ankara: Pegem Yayınları.
- Bal, İ. (2006). *21. Yüzyılda Türk Dış Politikası (3.Baskı)*. Ankara: Global Araştırmalar Merkezi.
- Bay, A., ve Çalışkan, V. (2019). Türkiye ve Balkan Ülkeleri Arasında Kardeş Şehir İlişkileri, *II. Uluslararası Coğrafya Eğitimi Kongresi*, (Eskişehir-Yunanistan, 3-5 Ekim 2019).
- Baycan-Levent, T., Gülümser Akgün, Aliye Ahu., & Kundak, S. (2010). Success Conditions for Urban Networks: Eurocities and Sister Cities. *European Planning Studies*. 18(8), 1187-1206
- Bell-Souder, D., & Bredel, S. (2005). A Study of Sister City Relations. Professor Laurel Rasplica Rodd JPNS 490016, December 2005.
- CEMR “The Future” (2018). <http://www.twinning.org/en/page/the-future#.XAGYDWgzBIU> (Erişim Tarihi: 30.11.2018).
- Clarke, N. (2011). Globalising Care? Town Twinning in Britain Since 1945. *Geoforum*. (42), 115-125.
- Cross, B. (2010). Sister Cities and Economic Development: A New Zealand Perspective. *Transylvanian Review Of Administrative Sciences*. No. 30E. pp. 104-117.
- Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı (2014). *Uluslararası İşgücü Anlaşmaları*. (Ed. Fazıl, Aydın) Ankara: ÇASGEM.
- Çavuş, M. (1985). *Bulgaristan'dan Sesler*. İstanbul: Yaylacık Matbaası.
- Çolak, F. (2013). Bulgaristan Türklerinin Türkiye'ye Göç Hareketi (1950-1951). *Tarih Okulu*, 14, 113-145.
- Demirtaş, B. (2016). “Türkiye’de Yerel Yönetimlerin Dış İlişkilerinin Analizi: Merkez-Çevre Etkileşimini Yeniden Düşünmek”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt 13, Sayı 52, 2016, s. 151-173.
- Demre Belediyesi “Demre Belediye Başkanlığı ile Rusya'nın Klntsi Şehri Arasında Kardeş Kent Protokolü İmzalandı” (2017). <http://www.demre.gov.tr/demre-belediye-baskanligi-ile-rusyanin-klntsi-sehri-arasinda-kardes-kent-protokolu-imzalandi> (Erişim Tarihi: 10.04.2019).
- Denge “Nereden Buldunuz Bu Şehri” (2016). <http://www.aydindenge.com.tr/siyaset/03/08/2016/nereden-buldunuz-bu-sehri>(Erişim Tarihi: 11.04.2019).

- Dişbudak, C., Akgün, G., & Balmumcu, Ö. (2012). Göçmenlerin Türkiye’de Yaşamaya Devam Etme Kararlarının Sosyo-Ekonomik Belirleyenleri: 1989 Bulgaristan Göçmenleri Örneği. *Hukuk ve İktisat Araştırmaları Dergisi*, 4(2), 1-9.
- Eren, H. (1993). *Balkanlarda Türk ve Diğer Müslüman Topluları ve Göç Olgusu, Balkanlar*. İstanbul: Ortadoğu ve Balkan İncelemeleri Vakfı Yayınları.
- Güleç, S. (2008). 1945-1980 Yılları Arasında Türkiye’de Refah Devleti. *Yerel Siyaset*, 27, 48-55.
- Habervan “Aliğa'nın kardeş şehri Van, ülkesi Malavi” (2016). <http://www.habervan.com/van-haber/aliaganin-kardes-sehri-van-ulkesi-malavi-h18216.html> (Erişim Tarihi: 12.04.2019).
- Halaçoğlu, A. (1995). *Balkan Harbi Sırasında Rumeli’den Türk Göçleri (1912-1913)*. Ankara: Türk Tarh Kurumu Yayınları.
- Kahramankazan Belediyesi “Kahramankazan, Karlov'un Memleketi Klintsi ile Kardeşliğe Talip” (2017). <https://www.kahramankazan.bel.tr/details.asp?id=1245> (Erişim Tarihi: 10.04.2019)
- Kinnicutt, S. (2014). Les Villes Jumelées: Finding Bowling Green a Francophone Sister City. A Capstone Experience/Thesis Project. Presented in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree Bachelor of Arts with Honors College Graduate Distinction at Western Kentucky University.
- Kussendrager, N. (1988). *Towns and Development*, (2nd ed.). The Hague: Towns and Development Campaign.
- LaFeber, W. (2002). *America, Russia and the Cold War 1945-2002*. New York: McGraw-Hill Higher Education.
- Lloyd, B. T. (2010). Safe Sisters: limitations of Sister City Relationships for International Peace Building. University of Tasmania, School of Sociology and Social Work, Submitted in Fulfilment of The Requirements for The Degree of Doctor of Philosophy. Tasmania.
- Mamak Havadis “Keçiören'in "Kardeş Şehir Protokolü"ne FETÖ Aracılık Etmisti” (2017). <https://mamakhavadis.com/keciorenin-kardes-sehir-protokolune-feto-aracilik-etmisti> (Erişim Tarihi: 12.04.2019).
- Nureddin, A. (2011). *Balkanlar’dan Türkiye’ye Göç ve Etkileri*. Ankara: Çağla Yayıncılık.
- Ogawa, A. (2012). *Sister City As A Preservation Strategy*. Graduate School of Architecture. Planning and Preservation Columbia University.
- Oktay, T. (2014). Türkiye’deki Belediyelerin Türk Cumhuriyetleri ile Kardeş Şehir İlişkileri. *Türk Dünyasında Yerel Yönetimlerin Sorunları*, (Ed.: Deniz İşçioğlu). Ankara Nobel Yayın Dağıtım.
- O’Toole, K. (2001). *Kokusaika and Internationalisation: Australian and Japanese Sister City Type Relationships*. Australian Journal of International Affairs. 55(3), 403-419.
- Özden, M. S., ve Gündüz, S. (2017). *Belediyeler İçin Uluslararası İş birlikler ve Kardeş Şehir Rehberi*. Ankara: Türkiye Belediyeler Birliği.
- Ramasamy, B.; Cremer, R.D. (1998). The Economic Role Of İnternational Sister-City Relationships Between New Zealand And Asia. *Journal of The Asia Pacific Economy*. 3(3),446-461.
- Shils, E. (2002). Merkez-Çevre (Çev. Yusuf Ziya Çelikkaya). *Türkiye Günlüğü Dergisi*, Ankara. (70), 86-96.
- Sister Cities International (SCI) (2006). *Peace Through People: 50 Years of Global Citizenship*. Published by Butler Books, P.O. Box 7311, Louisville, KY 40207. (Çevrimiçi, <https://cld.bz/bookdata/xYV8P0r/basic-html/index.html#1>, Erişim Tarihi: 28.11.2018).
- Smith, D. H. (1990). Voluntary Inter-Cultural Exchange and Understanding Groups: The Roots of Success in U.S. Sister City Programs. *International Journal of Comparative Sociology*.31(3-4),177-192.
- Süvari, Ö. (1994). Merkezi Yönetim, Yerel Yönetim ve Kamu Hizmetleri-2. *Eğitim ve Toplum*, Bahar, 59-64.
- Şimşir, B. (1986). *Bulgaristan Türkleri*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Türkiye Belediyeler Birliği (2012). *Kardeş Şehirler Uluslararası Belediye İş birlikleri ve Birliğimizin Rolü*. (776), Türkiye Belediyeler Birliği: Ankara.

Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü (2011). 50. Yılında Yurtdışına İşçi Göçü, <https://media.iskur.gov.tr/15347/istihdamda-3i-sayi-3.pdf> (Erişim Tarihi: 23.05.2020).

Yıldırım, S. (2012). Balkan Savaşları ve Sonrasındaki Göçlerin Türkiye Nüfusuna Etkileri. *CTAD*, 8(16), 75-92.

Zelinsky, W. (1991). The Twinning of the World: Sister Cities in Geographic and Historical Perspective. *Annals of the Association of American Geographers*. 81(1), 1-31